

Zaaknr. : 15.ZK05143

Kenmerk : 15IT015970

Barcode : 

VOLTOOIINGSRAPPORT RIVIERVERRUIMING OVERDIEPSE POLDER



Datum: 13 juni 2017

Versie: Definitief

Eindredactie: [redacted]; *projectmanager*

Vrijgegeven door: [redacted]; *concerncontroller*
[redacted] *intern opdrachtgever*

Inhoudsopgave

	INLEIDING	4
	DOEL VOLTOOIINGSRAPPORT	5
	LEESWIJZER	5
1.	PROJECTRESULTAAT	6
1.1.	PROJECTGEGEVENS REALISATIE	6
1.2.	AANLEIDING PROJECT	7
1.3.	DOORLOPEN BESLUITVORMINGSPROCES	7
1.3.1.	DOORLOPEN BESLUITVORMINGSPROCES	7
1.3.2.	UITVOERINGSBESLISSING (SNIP 5)	7
1.3.3.	OPLEVERINGSBESLISSING (SNIP 6)	8
1.3.3.1.	CONTRACTWIJZIGINGEN	8
1.3.3.2.	OPLEVERING VAN HET WERK	9
1.3.3.3.	MIJLPAAL WATERVEILIGHEID	9
1.3.3.4.	VROEGTIJDIGE INGEBRUIKNEMING GEMAAL	9
1.3.3.5.	OVERDRACHT VAN HET WERK NAAR DE BEHEERDERS	10
1.3.3.6.	OPLEVERING VAN HET WERK MET DE OPDRACHTNEMER	11
1.3.3.7.	MIJLPAAL OPLEVERING	13
1.3.3.8.	MIJLPAAL FINALE KWIJTING	13
1.4.	PROJECTRESULTAAT – SAMENVATTING	14
1.5.	EVALUATIE	16
2.	HOOFDDOELSTELLINGEN	18
2.1.	WAARBORGEN VEILIGHEID	18
2.1.1.	WATERVEILIGHEID	18
2.1.2.	WATERSTANDSDALING	19
2.2.	VERBETEREN RUIMTELIJKE KWALITEIT	19
3.	WERKPROCESSEN	23
3.1.	OMGEVING	23
3.2.	RUIMTELIJKE ORDENING PROCEDURES EN VERGUNNINGEN	26
3.3.	TECHNISCHE CONDITIONERING	26
3.3.1.	NIET GESPRONGEN EXPLOSIEVEN	26
3.3.2.	KABELS EN LEIDINGEN	28
3.3.3.	ARCHEOLOGIE	28
3.3.4.	SCHADEAFHANDELINGEN EN PLANSCHADE	29
3.3.5.	AANSCHAF POMPEN	29
3.4.	VASTGOED	29
3.5.	OVERDRACHT BEHEER EN ONDERHOUD	30
3.5.1.	OPENSTAANDE CLAIMS	30
3.5.2.	WATERSCHAP BRABANTSE DELTA	30
3.5.3.	GEMEENTE GEERTRUIDENBERG	31
3.5.4.	GEMEENTE WAALWIJK	31
3.5.5.	RIJKSWATERSTAAT DIRECTIE ZUID NEDERLAND	31
3.5.6.	DEFENSIE	31
3.5.7.	JACHTHAVEN 'T OUDE MAASJE	32
3.5.8.	WOONBOOT IN HET OUDE MAASJE	32
3.5.9.	TERPBEWONERS	32
3.6.	CONTRACTMANAGEMENT	33
3.6.1.	AANBESTEDING	33
3.6.2.	PROJECTSTARTUP	33
3.6.3.	VOORTGANGSOVERLEGGEN	33
3.6.4.	CONTRACTBEHEERSING	34
3.6.4.1.	ORGANISATIE	34
3.6.4.2.	VOORBEREIDING	34
3.6.4.3.	REALISATIE	34
3.6.4.4.	PERIODE BEHEER EN ONDERHOUD	35
3.6.4.5.	VERANTWOORDELIJKHEDEN WATERSCHAP NA MIJLPAAL FINALE KWIJTING	35

4.	PROJECTBEHEERSING	36
4.1.	BUDGET	36
4.1.1.	INITIEEL BUDGET	36
4.2.	WIJZIGINGEN (VTW'S)	37
4.3.	UITGAVEN EINDE PROJECT EN CONTROLEVERKLARINGEN	39
4.4.	EINDAFREKENING	40
4.5.	ONTVANGSTEN	41
4.6.	AANNEEMSOM	41
4.7.	RISICOMANAGEMENT	41
4.8.	PLANNING.....	41
4.9.	ORGANISATIE REALISATOR	43
4.10.	ARCHIVERING	44
4.11.	NABESCHOUWING	44
	BIJLAGE 1	45
	PROCESSEN VERBAAL VAN OPNEMING	45
	BIJLAGE 2	46
	BEHEERSOVERDRACHT – VERKLARINGEN.....	46
	BIJLAGE 3.....	48
	HYDRAULISCHE TOETS	48
	BIJLAGE 4.....	49
	VERANTWOORDINGSRAPPORT RUIMTELIJKE KWALITEIT	49
	BIJLAGE 5.....	50
	FINANCIËN	50
	BIJLAGE 6.....	51
	CONTRACTWIJZIGINGEN.....	51
	BIJLAGE 7.....	52
	EVALUATIE REALISATIEFASE	52
	BIJLAGE 8.....	53
	OVERZICHT OVERIGE RELEVANTE DOCUMENTEN MET CORSANUMMERS.....	53
	VASTGOEDAFSPRAKEN	55
	BIJLAGE 10	56
	EIGENDOMSKAART	56
	BIJLAGE 11	57
	INTEGRAAL BEHEER- & ONDERHOUDSPPLAN	57
	BIJLAGE 12	58
	OVERZICHT RELEVANTE DOCUMENTEN PROJECTBEHEERSING	58

Inleiding

Met dit voltooiingsrapport wordt een bijzonder project afgesloten. Na een periode van 10 jaar voorbereiding en ruim 5 jaar realisatie is het project "Rivierverruiming Overdiepse Polder" klaar. Het project was technisch innovatief maar was vooral speciaal omdat het plan is bedacht door de bewoners zelf. Zij wilden hun agrarische activiteiten continueren in deze polder, nadat die door het rijk in 2000 als waterbergingslocatie was bestemd in het kader van Ruimte voor de Rivier. Het blijven uitoefenen van de agrarische activiteiten in een waterbergingsgebied was in die tijd een geheel nieuwe gedachte. Daarom is het uniek dat dit idee uiteindelijk toch realiteit is geworden. Na tien jaar voorbereiding is in 2010 gestart met de uitvoering van de werkzaamheden die tot en met 2015 hebben gelopen. Het jaar 2016 is gebruikt voor het oplossen van de restpunten.

Het project Overdiepse Polder was ook een koploperproject voor het programma Ruimte voor de Rivier en heeft model gestaan voor de relatie tussen Rijkswaterstaat en de realisatoren. Er is veel werk verzet. De primaire waterkering langs de Bergsche Maas aan de noordzijde van de polder is over een lengte van circa 6 km met 3 meter verlaagd en er is een nieuwe primaire kering aangelegd aan de zuidzijde van de polder langs het Oude Maasje. Aan deze nieuwe waterkering zijn in de polder 8 terpen gebouwd, geschikt voor nieuwe bedrijfsvoering. Alle 17 oude boerderijen in de polder zijn gesloopt en 8 agrariërs hebben op de terpen een nieuwe stal met woning gebouwd. De anderen hebben in de afgelopen 5 jaar hun bedrijf verplaatst buiten de polder of hebben de bedrijfsactiviteiten gestopt. De Overdiepse Polder van circa 550 ha is nu gereed om bij extreem hoog water onderdeel te worden van de Bergsche Maas. Via het nieuwe gemaal en een suatiesluis bij de gerealiseerde Westplas, kan met extra inzet van noodpompen, de polder na inundatie in zes weken weer worden leeggepompt.

Tijdens de uitvoeringsfase heeft de polder veel belangstelling van publiek en pers gehad. Er werden in die jaren bijna wekelijks excursies in de polder gegeven. Ook de nationale en internationale pers heeft de polder vaak bezocht. Als de polder bij hoog water daadwerkelijk onder water loopt, dan zal dit zeker weer veel belangstelling van pers en publiek trekken. Al die belangstelling, het innovatieve karakter van de maatregelen en de bijzondere vorm van burgerparticipatie, maakte de Overdiepse Polder tot een bijzonder project voor iedereen die er aan heeft gewerkt.

Doel voltooiingsrapport

In dit voltooiingsrapport wordt aangetoond dat voldaan is aan de doelstellingen van de Bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst in het kader van de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier (PKRvR) met betrekking tot de realisatie van de Maatregel Ontpoldering Overdiepse polder (ROK) van 2 juni 2009, te weten:

- Waarborgen Waterveiligheid en Waterstandsdeling
- Verbeteren Ruimtelijke Kwaliteit

Leeswijzer

In hoofdstuk 1 worden het projectresultaat, de algemene projectgegevens, de besluitvorming en de realisatie tot en met de oplevering beschreven. Hoofdstuk 2 gaat in op de realisering van de twee hoofddoelstellingen Veiligheid en Ruimtelijke Kwaliteit. In hoofdstuk 3 wordt ingegaan op de gevolgde werkprocessen zoals beheer en onderhoud, overdracht van beheer, aanbesteding, contractbeheersing enz. Het voltooiingsrapport sluit af met hoofdstuk 4 over de projectbeheersing van het werk. In deze rapportage wordt verwezen naar veel onderliggende en/of verklarende documenten. Die zijn vermeld in de bijlagen en zijn via het daar vermelde archiefnummer terug te vinden in het archiveringssysteem Corsa van waterschap Brabantse Delta. Documenten waarnaar verwezen wordt, zijn in de tekst aangeduid met een cijfermatige verwijzing, bijvoorbeeld **(8-6)**. Dit betekent dat deze referentie met haar archiefnummer is terug te vinden in Bijlage 8 nummer 6.



Figuur 1: Entree van de polder, één van de Markante Punten

1. Projectresultaat

1.1. Projectgegevens realisatie

Identificatie	Omschrijving
Naam Project	Rivierverruiming Overdiepse Polder
Projectomschrijving	<p>De maatregel Rivierverruiming Overdiepse Polder betreft primair het buitendijks brengen van deze polder door dijkverlegging. Van de oorspronkelijke 17 agrarische bedrijven hebben acht grondgebonden bedrijven (de 'blijvers') in de polder een hoogwatervrije plek gekregen, op terpen langs de nieuwe waterkering. De overige bedrijven zijn naar elders uitgeweken of hebben hun bedrijfsvoering beëindigd (de 'wijkers'). Nadat de nieuwe dijk gereed was en alle bewoners uit de polder verhuisd waren, is de waterkering verlaagd tot tussenkade. Andere ingrepen zijn de aanleg van een waterplas in het westelijk deel van de polder, het vervangen van het bestaande gemaal en de aanleg van een suatiesluis en voorzieningen voor de inzet van tijdelijke pompcapaciteit om de polder na inundatie sneller te ontwateren. Het cultuurhistorische relict van de Dussensche Gantel is geaccentueerd en zowel in de zone tussen het Oude Maasje en de nieuwe waterkering als in en rondom de waterplas is natuurcompensatie en natuurontwikkeling gerealiseerd.</p> <p>Bij de uitvoering van dit project was veel grondverzet nodig. Daartoe is het gronddepot in het westelijke deel van de polder afgegraven en is tevens de te graven waterplas benut. Dit laat onverlet dat er ook een hoeveelheid zand van buiten het plangebied is aangevoerd.</p> <p>In de toekomst zal er gemiddeld één keer per 25 jaar rivierwater door de polder stromen.</p>
Projectfase	Afronding
Kosten	€ 42.715.960 inclusief BTW (bouwkosten, apparaatskosten, overige kosten en risicotoeslag)
Projectnummers bij realisator	203-206-207-208
Opdrachtgever	Programmadirectie Ruimte voor de Rivier, namens deze de heer [REDACTED]
Realisator	Waterschap Brabantse Delta, namens deze de heer [REDACTED]

1.2. Aanleiding project

Rivierverruiming Overdiepse Polder is één van de ruim 30 maatregelen uit het Programma Ruimte voor de Rivier, te raadplegen via www.ruimtevoorderivier.nl. De Overdiepse Polder is één van de plaatsen waar de rivier meer ruimte krijgt. Een bijzonder project, omdat de bewoners/ondernemers in de polder zich gezamenlijk al vroeg op deze ontwikkeling oriënteerden en de uiteindelijke oplossing aandroegen: het terpenplan. Een duurzame oplossing voor de veiligheid én het agrarisch gebruik van de polder. Gemiddeld eens in de 25 jaar zal rivierwater de polder in lopen. De polder is niet alleen een waterbergingsgebied, geschikt om 9 miljoen m³ water te bergen, maar het water zal bij extreem hoog water ook door de polder stromen en daarmee onderdeel van de rivier worden. Dat leidt tot een daling van het hoogwater op de Bergsche Maas van circa 27 cm ter hoogte van de Overdiepse Polder. Die waterstands daling is verder bovenstrooms nog merkbaar. In 's-Hertogenbosch zal er in de Maas nog een waterstands daling zijn van circa 10 cm.

1.3. Doorlopen besluitvormingsproces

1.3.1. Doorlopen besluitvormingsproces

Provincie Noord-Brabant was op basis van een bestuursovereenkomst met de minister van Verkeer en Waterstaat, van 14 december 2004, verantwoordelijk voor het uitvoeren van de planstudie voor dit project. De provincie heeft de samenwerking met waterschap Brabantse Delta en de gemeenten Geertruidenberg en Waalwijk bekrachtigd in een "Regionale Bestuursovereenkomst Planstudie Ruimte voor de Rivier Overdiepse Polder" (SOK) op 10 oktober 2005 (**8-1**). Het eindproduct van deze planstudiefase was de Adviesnota projectbesluit (SNIP 3) en voorbereiding realisatie (SNIP 4) van 13 mei 2008 (ter informatie toegevoegd als bijlage, **8-35**). Vervolgens nam waterschap Brabantse Delta (WBD) in 2009 het stokje over van provincie Noord-Brabant (zie paragraaf 1.3.2).

Provinciale Staten van Noord-Brabant hebben op 5 juni 2009 het Inpassingsplan Overdiepse Polder vastgesteld. Met de uitspraak door de Raad van State op 21 april 2010 is het Inpassingsplan onherroepelijk geworden.

1.3.2. Uitvoeringsbeslissing (SNIP 5)

De eisen voortkomend uit het SNIP 3 projectbesluit zijn vertaald in een programma van eisen (PvE). Dit PvE is opgenomen en vastgelegd in een Realisatieovereenkomst (ROK). Rijkswaterstaat-Ruimte voor de Rivier (RWS-RvR) en waterschap Brabantse Delta (WBD) hebben deze ROK opgesteld voor de voorbereiding van de Uitvoering en het doen Uitvoeren van de Maatregel Ontpoldering Overdiepse Polder. Door de ondertekening van de ROK in juni 2009 is de rol van waterschap Brabantse Delta als Realisator geformaliseerd (**8-2 en 8-3**).

Door WBD is vooraf een Plan van Aanpak (PVA) respectievelijk een update PVA opgesteld, waarin zij aangeeft hoe zij de verplichting vanuit de ROK/opdrachtbrief zal realiseren. Het PVA d.d. 25 augustus 2009 en een update van het PVA zijn als bijlagen opgenomen (**8-4 en 8-5**). In een brief van 4 februari 2010 aan RWS-RvR heeft WBD aangegeven dat er enkele wijzigingen zijn, ten opzichte van het Programma van Eisen uit de ROK, als aanvulling op de oplegnotitie "Traceerbaarheid eisen bestuursovereenkomst". Deze brief, met een geactualiseerde versie van die oplegnotitie, is eveneens als bijlage toegevoegd (**8-27**).

In haar brief van d.d. 12 oktober 2009 geeft Rijkswaterstaat aan dat zij - voorafgaand aan de aanbesteding - budget beschikbaar stelt aan WBD voor activiteiten die al moeten worden opgestart voordat de aanbesteding plaats heeft gevonden; zoals o.a. communicatie en afronding van het door de provincie opgestarte traject van detectie en ruiming van niet gesprongen explosieven (**12-2**).

Aanbesteding

Waterschap Brabantse Delta heeft voorafgaand aan de aanbesteding de marktbenaderingsstrategie ter goedkeuring voorgelegd aan Rijkswaterstaat middels een marktbenaderingsvoorstel (Marktbenaderingsvoorstel d.d. 20 oktober 2009, Arcadis) **(8-8)**. In haar brief van 4 maart 2010 heeft WBD de contract- en aanbestedingsstukken aangeboden aan Rijkswaterstaat **(8-26)** met daarin ook enkele wijzigingen ten opzichte van het ROK en SNIP3. Rijkswaterstaat heeft op 9 maart 2010 ingestemd met de aanbestedingsdocumenten en het marktbenaderingsvoorstel **(8-10)**. Met de goedkeuring van het inkoopplan is ook de contractvorm vastgesteld: een Engineering & Construct (E&C)-contract onder UAV-GC voorwaarden 2005. Waterschap Brabantse Delta heeft het E&C-contract vorm gegeven door de klant-eisen (op productniveau en op procesniveau) te verwerken in een vraagspecificatie. Op 10 maart 2010 zijn de contractdocumenten gepubliceerd op de aanbestedingskalender. Op 6 september 2010 is het (herziene) gunningsvoorstel ter goedkeuring voorgelegd aan Rijkswaterstaat **(8-9)**. Het gunningsvoorstel was herzien, omdat de partij die in eerste instantie de gunning had gewonnen bij nader inzien niet aan alle inschrijfcriteria voldeed (op het vlak van referentieprojecten) en daarom uitgesloten moest worden. Het Werk is vervolgens op 13 september 2010 definitief gegund aan de aannemerscombinatie De Hollandsche Waard – Overdiep. Vervolgens is op 7 oktober 2010 de Basisovereenkomst ondertekend door waterschap Brabantse Delta en aannemerscombinatie De Hollandsche Waard – Overdiep. In maart 2011 ging de eerste schop in de grond. In paragraaf 3.6.1 wordt nader ingegaan op het aanbestedingsproces, vanuit het de invalshoek van projectmanagement.

1.3.3. Opleveringsbeslissing (SNIP 6)

1.3.3.1. Contractwijzigingen

Na de gunning van het project zijn lopende het werk diverse contractwijzigingen (CW) tussen Opdrachtgever (waterschap) en Opdrachtnemer (aannemerscombinatie De Hollandsche Waard - Overdiep) overeengekomen. Indien relevant zijn deze wijzigingen middels een Verzoek tot Wijziging (VTW) ter goedkeuring voorgelegd aan Rijkswaterstaat-Ruimte voor de Rivier (RWS-RvR). Deze wijzigingen werden relevant beschouwd als zij consequenties hadden voor Veiligheid, Ruimtelijke kwaliteit, Ruimtelijke Ordening, Wet- en Regelgeving, Eindbeheerders, Tijd en Kosten.

De contractwijzigingen met de aannemerscombinatie, inclusief een totaaloverzicht, zijn weergegeven in bijlage 6 **(6-1)**. De 5 belangrijkste wijzigingen van het werk zijn:

- **Terp 8**

Terp 8 is niet aangelegd omdat een toekomstige bewoner zich heeft teruggetrokken als terpbewoner. Er was geen belangstelling van andere agrariërs omdat de beschikbaarheid en kwaliteit van agrarische grond in deze oostelijke hoek van de polder beperkt was. Dit is als minderwerk verrekend met de aannemer (CW 032 d.d. 09-05-2012) en aan de hand van VTW 1 en 1a verrekend met RWS-RvR.

- **Niet Gesprongen Explosieven in de tussenkade**

In de tussenkade zijn tot op ongebruikelijke diepten veel grotere hoeveelheden Niet Gesprongen Explosieven (NGE's) gevonden dan verwacht; veel meer dan de aannemer volgens de contractstukken had mogen aannemen. Dit heeft meerkosten en ruim een half jaar vertraging opgeleverd. De contractwijziging is uitgebreid weergegeven in de VtCW's 2014-023 en 2014-025 resp. d.d. 16-06-2014 en 23-06-2014 en is aan de hand van VTW20 afgehandeld met RWS-RvR.

- **Inrichting EVZ en aangrenzende primaire kering**

Aan de westzijde van het projectgebied is een dempingslocatie met zwaar verontreinigde grond aangetroffen ter plaatse van de te creëren natte EVZ. Deze locatie was gelegen tussen de Overdiepsekade en het Oude Maasje (tussen km 5550 en km 6550) in het oude gronddepot van de gegraven Bergsche Maas. Uiteindelijk is besloten om dit deel niet af te graven en niet in te richten als natte EVZ, maar te isoleren met een leeflaag en in te richten als droge EVZ (VtCW 2011-012). Er is een saneringsplan voor een IBC sanering opgesteld (Isoleren, Beheersen en Controleren) met daarin tevens een gewijzigd ontwerp van de primaire kering wiens zuidelijk talud nu deels onderdeel van het depot is geworden. Dit is goedgekeurd door het bevoegd gezag **(8-28)**. Dit is als minderwerk verrekend met de aannemer (CW 032 d.d. 09-05-2012) en aan de hand van VTW 1 en 1a verrekend met RWS-RvR.

- **Terrein Jachthaven 't Oude Maasje**

De inrichting van het terrein van de jachthaven 't Oude Maasje is buiten het contract door de eigenaar zelf uitgevoerd. Dit betreft VTW 3. Voor de grondwerkzaamheden heeft de eigenaar gebruik gemaakt van diensten van de aannemerscombinatie. Het plan voor de inrichting van het jachthaventerrein is bijgevoegd als bijlage **(9-4)** evenals een huurwijzigingsovereenkomst **(9-3)**, verkoop grond en schadeloosstelling in 2013 **(9-5)** en een verkoopovereenkomst van grond in 2015 **(9-6)**.

- **Vastgoedovereenkomsten**

VTW 10 "Wijzigingen Vastgoed" is geïnitieerd omdat nadat het E&C contract door het waterschap was aanbesteed er door de provincie nog steeds nieuwe vastgoedafspraken met de bewoners uit de polder werden gemaakt, vastgelegd in vastgoedovereenkomsten. Die afspraken waren dus niet in het contract met de aannemer verwerkt. In VTW 10a zijn hoofdzakelijk aanvullende afspraken met agrariërs voor nieuwe waterhuishoudkundige voorzieningen en bereikbaarheid van percelen vastgelegd. In VTW 10b zijn nog extra dammen en duikers opgenomen welke niet meer in VTW 10a meegenomen konden worden. In VTW 10c zijn overige aan kavelaanvaarding gerelateerde E&C contractwijzigingen gebundeld, zoals "aanpassing sloot terp 6, aansluiten onderhoudspad op de Frieseweg, aansluiten onderhoudspaden op de Lorweg en een extra verbindingsweg langs de Lorweg".

1.3.3.2. Oplevering van het werk

Op 13 september 2010 is aan de aannemerscombinatie "De Hollandsche Waard – Overdiep" opdracht verstrekt tot uitvoering van het werk. De basisovereenkomst met bijbehorende Annexen is door partijen op 7 oktober 2010 ondertekend. Als datum van oplevering is gesteld 1 november 2015. Tevens zijn in Annex II in de periode tot 1 november 2015 een aantal mijlpaaldata vastgelegd. Van deze mijlpaaldata is een aantal keer afgeweken in verband met het niet tijdig beschikbaar zijn van bouw- of sloopterreinen, doordat bewoners vanwege verklaarbare persoonlijke omstandigheden nog niet waren verhuisd naar hun terp of naar elders buiten de polder. Dit is in geaccepteerde Contractwijzigingsformulieren overeengekomen en vastgelegd:

- Gewijzigde datum van Overdracht bouwrijp maken terpen 1, 2, 3, 4 en 5.
- Verplaatsen mijlpaaldatum terpen 6/7 en 9 .

De uiteindelijke einddatum van de oplevering van 1 november 2015 (exclusief de onderhoudsperiode) kwam hierdoor niet in gevaar. Niet voor alle onderdelen is de opleverdatum 1 november 2015 gehaald, maar dat waren geen punten die de inwerkingtreding van de maatregel verhinderden en deze zijn vastgelegd als restpunten. Zie hiervoor hoofdstuk 1.3.3.6. Deze restpunten zijn in 2016 voltooid.

1.3.3.3. Mijlpaal waterveiligheid

Op 30 september 2015 heeft het waterschap een verklaring van veiligheid afgegeven door middel van een proces-verbaal van opnemings/keuring **(1-7)**. Daarin is aangegeven dat er weliswaar nog enkele gebreken hersteld dienden te worden, maar dat de nieuwe primaire kering waterveilig is **(12-16)**.

1.3.3.4. Vroegtijdige ingebruikneming gemaal

Het nieuwe gemaal is - ruim voor de eind-opleverdatum - op 28 april 2015 in gebruik genomen. Het bestaande gemaal van de Overdiepse polder moest worden vervangen door een nieuw gemaal en zodra dit gemaal gereed was is het oude gemaal gesloopt. De opname van deze vroegtijdige ingebruikneming is vastgelegd in een proces verbaal van opnemings met restpuntenlijst **(1-8)**.

Deze restpunten hebben enige tijd tot discussie tussen waterschap en aannemer geleid maar zijn uiteindelijk naar tevredenheid opgelost. Op 5 september 2016 heeft een afstemmings- en overdrachtsmoment plaats gevonden tussen de aannemer, het waterschap als opdrachtgever en het waterschap als eindbeheerder. Van dit overdrachtsmoment is een proces-verbaal van opnemings opgesteld en als bijlage toegevoegd **(1-9)**.

1.3.3.5. Overdracht van het werk naar de beheerders

Vanaf 30 juni 2015 zijn door de Opdrachtgever WBD, in het kader van de Oplevering en Overdracht, een 6-tal overleggen georganiseerd met alle betrokken partijen (eindbeheerders, aannemerscombinatie en het projectteam WBD) met als doel de toekomstige beheerders vroegtijdig te betrekken bij de overdracht van het werk van de aannemer naar de Beheerders. De verslagen zijn bijgevoegd **(1-10)**.

Bij deze overleggen zijn afspraken gemaakt om met de verschillende toekomstige publieke eindbeheerders dat deel van het werk op te nemen waarvoor zij verantwoordelijk worden. Dit is gebeurd en van deze opnamen zijn de zogenoemde verslagen "Rondje werk" opgesteld **(1-11)**. De restpunten naar aanleiding van de "Rondjes werk" zijn door de aannemerscombinatie voor zover mogelijk voor 1 november 2015 hersteld en/of opgelost. De niet opgeloste punten zijn middels een restpuntenlijst toegevoegd aan het proces-verbaal van opname, inclusief een planning voor de afhandeling **(1-1 en 1-2)**.

Uiteindelijk heeft de overdracht van het werk (met restpunten) naar de Beheerders WBD, RWS Zuid Nederland, gemeenten Waalwijk en Geertruidenberg plaatsgevonden op donderdag 3 december 2015. Hiertoe zijn Beheeroverdrachtsdocumenten met restpunten opgesteld en ondertekend **(2-9 t/m 2-12)**.

RWS-RvR heeft met de gemeente Geertruidenberg en Waalwijk afspraken gemaakt over het beheer van het fietspad op de tussenkade. In grote lijnen is er afgesproken dat het dagelijks beheer en onderhoud in handen ligt van de gemeente en dat het periodiek groot onderhoud door RWS-RvR wordt uitgevoerd **(2-20 en 2-21)**.

Een door de aannemer nog niet opgeleverd element (het oostelijk deel van de tussenkade; vanaf de Veerweg tot de oostelijke aansluiting op de nieuwe primaire waterkering) viel buiten de overdracht van 3 december 2015. Op dat traject was de asfaltering wegens weersomstandigheden in het najaar van 2015 niet mogelijk geweest. Die werkzaamheden hebben voorjaar 2016 plaatsgevonden. De oplevering van dit deel van de tussenkade heeft eind juni 2016 plaatsgevonden (met enkele laatste restpunten). Deze laatste restpunten zijn vervolgens direct in juli uitgevoerd en zijn daarna door de gemeenten Geertruidenberg en Waalwijk per email akkoord bevonden **(2-27 en 2-28)**. Daarna heeft overdracht van het beheer en onderhoud naar Rijkswaterstaat Zuid-Nederland op 20 september 2016 plaatsgevonden **(2-25)**.

De primaire kering was weliswaar op 3 december 2015 overgedragen aan de eindbeheerder (afdeling beheer en onderhoud van het waterschap) maar hier speelde nog wel een belangrijk restpunt ter hoogte van de Westplas: uittredend freatisch water uit primaire kering, vanuit een aangrenzend gronddepot in de EVZ. Dit restpunt is in december 2016 opgelost door een verticale klei-barrière aan te brengen tussen het depot en de primaire kering (een "kleikist"). De afdeling beheer van het waterschap heeft na afronding hiervan per e-mail op 2-1-2017 aangegeven dat ze nu instemt met de afronding van alle restpunten en dat daarmee ook het Beheer van de gehele primaire kering is overgenomen **(2-26)**.

Met de agrariërs zijn afspraken gemaakt over de oplevering van de terpen en de betreffende landbouwpercelen waar werkzaamheden hebben plaatsgevonden. Dat laatste betreft de percelen van de voormalige opstallen en boerenerven die zijn omgevormd tot landbouwgrond. Alle terpbewoners is begin november 2015 gevraagd een Instemmingsverklaring te tekenen waarin zij verklaren, dat zij de opgeleverde terp en landbouwgrond in tevredenheid accepteren. Deze verklaring bevatte een van beide zijden geaccordeerde restpuntenlijst die nog voor 1 juni 2016 zou worden uitgevoerd **(2-13 t/m 2-19)**. Daarbij hebben zij tevens een map ontvangen met alle revisie en kwaliteitsgegevens van de terp.

Vier terpbewoners hebben de Instemmingsverklaring (inclusief restpuntenlijst) direct ondertekend. De overige terpbewoners hebben aangegeven pas te willen tekenen na realisatie van de restpunten (zie ook 3.5.9). Alle restpunten van de restpuntenlijsten zijn in 2016 afgehandeld.

Nadat de onderhoudsperiode van de hoofdopdracht afliep is met de aannemer een proces verbaal van opneming opgesteld (november 2016). Alle betrokken stakeholders zijn hiervan op de hoogte gebracht **(1-6)**.

De bewoners is in november 2016 per mail gevraagd of de restpunten naar behoren zijn afgehandeld. De vier terpbewoners die de instemmingsverklaring al in 2016 hadden ondertekend

hebben eind 2016 bevestigd dat de restpunten naar behoren zijn afgehandeld (**2-30 t/m 2-33**). De overige terpbewoners hebben december 2016 per email bericht ontvangen dat de terpen, na afronding van de restpunten, conform afspraak zijn opgeleverd (**2-34, 2-35 en 2-36**). Een terpbewoner heeft eind december 2016 gemeld dat één restpunt (per abuis) niet correct was afgehandeld. Dat is maart 2017 alsnog hersteld. Daarmee zijn alle restpunten afgehandeld. Op één na (een duo-terp) hebben alle terpbewoners de instemmingsverklaring van de oplevering ondertekend. Het waterschap neemt de verantwoordelijkheid op zich dit verder af te handelen (zie paragraaf 3.6.4.5).

Ook de overige partijen in de polder – Defensie, de Jachthaven 't Oude Maasje en de bewoners van de woonboot - hebben een verklaring ondertekend dat de werkzaamheden conform afspraak zijn afgerond (**2-22 met 2-29, 2-23 en 2-24**).

Alle overdrachtsdocumenten en de geaccordeerde beheerdocumenten zijn opgenomen in bijlage 2.

Er loopt nog één actie van de aannemer, gerelateerd aan het herstel van een (verborgen) gebrek, te weten het herstel van de bomensingel op de terpen. De herstelwerkzaamheden bestaan uit verbetering van de groeiomstandigheden en vervanging van de dode bomen. Op die werkzaamheden heeft de aannemer een garantieperiode van drie jaar gegeven en zij zal de komende drie jaar, tot voorjaar 2020, hiervoor nog onderhoudswerkzaamheden uitvoeren. Het waterschap staat garant voor de afhandeling hiervan (zie paragraaf 3.6.4.5).

1.3.3.6. Oplevering van het werk met de opdrachtnemer

Op 28 oktober 2015 is het gerealiseerde werk met de Opdrachtnemer opgenomen. Hiervan is een proces verbaal met restpunten opgemaakt (**1-1 en 1-2**). Bij de Oplevering op (formeel) 1 november 2015 is vastgelegd dat voor 1 juni 2016 de restpunten worden afgewerkt.

Twee onderdelen van het werk zijn op 1 november 2015 niet door de Opdrachtgever (WBD) aanvaard, omdat deze toen nog niet voldoende of niet naar behoren gereed waren: het oostelijk deel van de tussenkade en een traject van 800 meter van de primaire kering. Zij worden beneden nog extra behandeld. Voor de tussenkade was tijdens de oplevering van het hoofdwerk ook 1 juni 2016 als opleverdatum gesteld, en voor het traject van de primaire kering 1 oktober 2016. Vanwege de slechte weersomstandigheden konden diverse werkzaamheden aan de tussenkade echter niet uitgevoerd worden voor 1 juni 2016 en is de oplevertermijn met een maand verlengd tot 1 juli 2016.

Op 30 mei en 27 juni 2016 is met de beheerders nagegaan of alle restpunten waren hersteld. Dit bleek nog niet geheel het geval te zijn. Op 28 juli 2016 heeft WBD geconstateerd dat alle restpunten nu wel waren opgelost (behalve bij de primaire kering) (**1-6**), en heeft dit gecommuniceerd met de betrokken Beheerders.

Van alle onderdelen van het werk zijn Opleverdossiers opgesteld (in totaal 25). Deze zijn allen beoordeeld door het waterschap, als opdrachtgever. Alle Opleverdossiers zijn - na diverse wijzigingsrondes - geaccepteerd.

Asfalt tussenkade

Het deel van de tussenkade wat nog niet gereed was op 28 oktober 2015 betrof het oostelijke traject van de tussenkade, van de meest oostelijke punt (aansluiting op de nieuwe primaire waterkering) tot de weg naar het veerplein (Capelseveer). Op dit deel had de Opdrachtnemer over een traject van 900 meter lengte nog geen asfalt kunnen aanbrengen op het fietspad/onderhoudsberm vanwege aanhoudend te natte weers- en terreingesteldheden in de maanden augustus, september en oktober 2015. De genoemde werkzaamheden zijn voorjaar 2016, voor 1 juni, uitgevoerd. Van de opnemings van dit laatste deel is 1 juli 2016 een apart proces-verbaal van Oplevering opgesteld (**1-3**).

Uittredend water primaire kering

Het deel van de primaire kering wat nog niet gereed was op 28 oktober 2015 betrof het gedeelte nieuwe primaire kering tussen de aansluiting op de bestaande kering nabij de keersluis en Terp 1, (KP 6.200 en KP 5.400). Er trad vanaf zomer 2015 kwelwater ter hoogte van ca. km 6.300 uit het buitentalud (aan de zijde van de Westplas). Door de aannemerscombinatie is onderzoek gedaan naar de oorzaak van dit uittredende water maar zij kon daarin geen eenduidige oorzaak

duiden. Door Arcadis is daarop een aanvullend onderzoek uitgevoerd naar de oorzaak. Het definitieve rapport (met erratum) is op 28-6-2016 geleverd. De conclusie is dat het uittredend water afkomstig moest zijn van hangwater uit een freatische schijngrondwaterspiegel in het tegen het binnentalud gelegen oude gronddepot. Dit hangwater kon door onvoorziene zandige lagen in de afsluitende kleilaag op 2-4 m-mv door het dijklichaam lopen, vanaf het depot richting Westplas. In overleg met RWS-RvR is besloten om middels een kleikist in het binnentalud de afsluitende kleilaag te herstellen/completeren. De aannemer is najaar 2016 opdracht verleend en de uitvoering is eind december 2016 afgerond en begin januari 2017 is de vrijgekomen grond verwijderd. De ontgraven grond is in het werk verwerkt. Voor dit aanvullende werk is de wijziging VTW 50 met RWS/RvR overeengekomen. Het werk is 23 januari 2017 opgenomen en daarvan is 21 februari 2017 een verslag van opnemings opgesteld **(1-4)**.

Andere opmerkingen bij opnemings van het werk

Tijdens de Opnemings van het werk is door de toekomstige beheerders RWS-ZN en het WBD ook geconstateerd dat in de Noordelijke Watergang op meerdere plaatsen taluds instabiel zijn (afgeschoven) en dat bodemopbarstingen zich voordoen. Dit was bij aanvang van het project in beperkte mate wel bekend: daarom zat het herstel van bekende bodemopbarstingen dan ook in de opdracht van de aannemer. Maar dit verschijnsel is de laatste 4 jaar, tijdens de uitvoering van het werk, steeds erger geworden. Omdat de Noordelijke Watergang ook bij inundatie van de polder stabiel moet blijven vanwege zijn essentiële afvoerfunctie richting gemaal, is onderzoek ingesteld naar de oorzaak en oplossing voor dit probleem. Dit onderzoek is afgerond en is verwoord in de Memo Stabiliteit Noordelijke Watergang. Een belangrijk deel van de oplossing is dat het waterschap een (reserve) omleiding zal aanleggen zodat ook bij opbarsting en versperring van de waterdoorgang in de Noordelijke Watergang het oostelijk deel van de polder altijd drooggemalen kan worden. RWS ZN heeft hierin geen rol. De actie ligt bij het waterschap (zie paragraaf 3.6.4.5).

Bij de Opnemings van het werk op 28 oktober 2015 is een Contractwijziging opgesteld ten aanzien van de datum eindoplevering en introductie deelopleveringen. Het betreft een Contractwijziging ten aanzien van art 2 en art 16 van de basisovereenkomst.

Deze Contractwijziging is opgesteld omdat bovengenoemde onderdelen niet gereed waren of niet aanvaardbaar bleken tijdens de opname van het werk. Zie onderstaande print: de daarin opgenomen opleverdatum van 1 mei is op de ondertekende versie vervangen door 1 juni en is op 30 mei nogmaals verschoven; naar 1 juli 2016 voor de Tussenkade en 1 oktober voor de Primaire Kering.

Titel Document:	Basisovereenkomst
Hoofdstuk, pagina:	Art. 2 Opdracht, Werk, Meerjarig Onderhoud, prijs, datum van oplevering
Tekstuele wijziging:	De in art. 2 lid 5 vastgelegde datum van oplevering Datum van oplevering: "1 november 2015" wordt gewijzigd in "1 mei 2016" De in art. 2 lid 6 genoemde tekst "- Niet van toepassing" wordt gewijzigd in " 1. Hoofdbestanddeel van het Werk met uitzondering van de onderdelen genoemd in punten 2 en 3 hieronder: op 1 november 2015. 2. Primaire waterkering nieuw, tussen de aansluiting op de bestaande kering nabij de keersluis en Terp 1: op 1 oktober 2016. 3. Tussenkade tussen de Veerweg en oostelijke aansluiting op de primaire waterkering nieuw: op 1 juni 2016."
Hoofdstuk, pagina:	Art. 16 Boetebeding en bonus
Tekstuele wijziging:	De tekst in art. 16 lid 1 (a) Mijlpaaldatum: "datum van oplevering" wordt gewijzigd in: "data van deeloplevering, te weten: 1. deeloplevering 1:" en toegevoegd aan het eind van art. 16 lid 1 (a) wordt: "2. deeloplevering 2: €1.000,- EURO per dag voor de periode na 01-10-2016 tot een maximum van €50.000,- EURO; 3. deeloplevering 3: €1.000,- EURO per dag voor de periode na 01-06-2016 tot een maximum van €50.000,- EURO."
Opm.: Opdrachtnemer zal maatregelen nemen om de nog niet opgeleverde onderdelen te beschermen tegen invloeden tijdens het gesloten seizoen 2015-2016, onder andere zoals voorgesteld door Opdrachtnemer in de VTcW's en in overleg met de Opdrachtgever.	

Op 21 november 2016 is een schrijven van de aannemer ontvangen, waarin zij aangeeft dat de onderhoudsperiode van deeloplevering "Hoofdbestanddeel" per 1 november 2016 is verstreken en dat alle restpunten op twee na zijn uitgevoerd, die in december 2016 zullen worden uitgevoerd. Het onderwerp "boomuitval op de terpen" wordt hiervan uitgezonderd door de aannemer omdat daar dan nog discussie over is **(1-5)**. Op 28 november 2016 heeft opname plaatsgevonden van de restpunten. Er is een Verslag van Opneming opgesteld van deze opname waarin is gemeld dat de eindtermijn kan worden ingediend maar dat de bankgarantie nog wordt aangehouden tot er overeenstemming is over de bomenkwestie op de terpen **(1-6)**. Nadat begin 2017 tussen waterschap en aannemer overeenstemming is bereikt over de bomenkwestie is de bankgarantie voorjaar 2017 teruggegeven (zie paragraaf 3.5.1). De aannemer heeft per mail 13 januari 2017 aangekondigd dat de kleikist in de primaire kering per 16 januari 2017 geheel afgerond is. Dit werk is middels een procesbaal 23 januari 2017 opgenomen **(1-4)**.

Onderhoudstermijnen begin- en einddata

Tijdens de Onderhoudstermijn van één jaar zal de Opdrachtnemer gebreken verhelpen en defecte onderdelen vervangen, steeds in nader overleg met de Opdrachtgever WBD. Het reguliere onderhoud van het werk vormt dus geen deel van de onderhoudsperiode. De opleverdata zijn als volgt:

- 1 november 2015 voor het hoofdbestanddeel van het werk, terpen, primaire kering (deels), EVZ, Westplas en tussenkade (deels).
- 1 juli 2016 voor het deel tussenkade tussen de Veerweg en de oostelijke aansluiting op de nieuwe primaire kering.
- 16 januari 2017 voor het resterend deel primaire kering tussen keersluis en terp 1.

Dit betekent voor de onderhoudstermijn van 1 jaar de volgende einddata van de onderhoudstermijnen:

- Hoofdbestanddeel van het werk: 1 november 2016. Zie verslag eindopname **(1-6)**;
- Deel tussenkade tussen de Veerweg en de oostelijke aansluiting van de primaire kering nieuw: 1 juli 2017. Zie proces-verbaal bij oplevering **(1-3)** en opname na onderhoudsperiode **(1-12)**;
- Het resterende deel primaire kering tussen keersluis en terp 1: 16 januari 2018 **(1-4)**.
- Herstel groeiomstandigheden bomen op de terpen (zie paragraaf 3.5.9). In de zomer van 2016, nog binnen de onderhoudsperiode, kwam een (verborgen) gebrek aan het licht: de bomen op de terpen gingen deels dood en vertoonden over het algemeen een ernstige groeiachterstand. De bodem naast de plantgaten bleek niet voldoende goed voor wortel-/bomengroei geprepareerd te zijn. Herstel hiervan heeft voorjaar 2017 plaats gevonden, met een garantieperiode van drie jaar (zie contractwijziging in **6-1**). De onderhoudsperiode verstrijkt dus in maart-april 2020 (drie jaar na de laatste herstel en aanplant werkzaamheden in voorjaar 2017). Het waterschap zorgt voor de afhandeling hiervan (zie paragraaf 3.6.4.5).

1.3.3.7. Mijlpaal oplevering

Op 26 september 2016 is het mijlpaaldocument Oplevering door waterschap en RWS-RvR ondertekend **(8-29)**. Met de ondertekening van dit mijlpaaldocument is bevestigd dat de mijlpaal Oplevering is behaald voor de maatregel Ontpoldering Overdiepse Polder.

1.3.3.8. Mijlpaal Finale Kwijting

De mijlpaal finale kwijting wordt gehaald als alle openstaande punten zijn afgehandeld en er heldere afspraken zijn over de financiële afrekening tussen opdrachtgever (RWS/RvR) en opdrachtnemer (WBD). Inmiddels zijn alle openstaande punten afgehandeld. Deze mijlpaal zal eerste helft 2017 worden behaald.

1.4. Projectresultaat – samenvatting

Onderstaande tabel geeft de mijlpalen weer van het project Overdiepse Polder.

Onderwerp	Document resultaat	Datum	Verwijzing in voltooiingsrapport
Mijlpalen			
Projectbesluit en Voorbereiding Realisatie	Adviesnota projectbesluit (SNIP 3) en voorbereiding realisatie (SNIP 4)	van 13 mei 2008, vastgesteld op 2 juni 2009	1.3.1
Bestuursovereenkomst ter realisatie van de maatregel	ROK	02-06-2009, getekend: 13-08-2009	1.3.2
Vaststelling Inpassingsplan (PIP) Overdiepse Polder door Gedeputeerde Staten provincie Noord-Brabant	Inpassingsplan (PIP)	5-06-2009	1.3.1
Vaststelling Inrichtingsplan Overdiepse Polder door Gedeputeerde Staten provincie Noord-Brabant	Inrichtingsplan	9-09-2009	1.3.1
Mijlpaal Plan van Aanpak I (PVA I)			
waarin WBD aangeeft hoe zij de verplichting vanuit de ROK/opdrachtbrief zal realiseren.	PVA I	12-10-2009	1.3.2
Instemming RWS Marktbenadering	Brief RWS	09-03-2010	1.3.2
Onherroepelijk zijn van het Inpassings- en Inrichtingsplan door uitspraak Raad van State		21-04-2010	1.3.1
Voorlopige Gunning	Gunningsbrief	5-07-2010	1.3.2
Definitieve Gunning aan de aannemerscombinatie De Hollandsche Waard - Overdiep	Gunningsbrief	13-09-2010	1.3.2
Aanpassing vraagspecificatie (verwerking Nota van Inlichtingen) na gunning door aannemer	Aangepaste Vraagspecificatie	24-01-2011	1.3.2
Mijlpaal Plan van Aanpak II (PVA II)			
	Mijlpaaldocument PVA II	5-7-2011	1.3.2
Eerste schop in de grond		Maart 2011	1.3.2

Oplevering bouwrijp terpen	Getekende overdrachtsformulieren van alle boeren om te kunnen bouwen	2011 / 2012 en 2013	3.5.8
In gebruikname primaire waterkering (Waterveiligheid primaire waterkering op basis van vooropname)	Toetsingsformulier	2-6-2014	2.1.1
Start afgraven oude Primaire Kering tot Tussenkade		6-6-2014	2.1.1
Vervroegde ingebruikneming gemaal	Procesverbaal van opneming	28 april 2015	1.5.2
Ruimtelijke kwaliteit standpunt doelstelling	Verantwoordingsrapport age Ruimtelijke Kwaliteit Brief van RWS-RvR aan WBD	27-08-2015 (concept) 22-1-2016 (definitief) 01-10-2015.	2.2
Mijlpaal Waterveiligheid primaire kering	Procesverbaal van opneming	30-09- 2015.	2.1.1 en 1.3.3.3
Oplevering werk	Procesverbaal van hoofd deeloplevering (twee onderdelen uitgezonderd)	01-11-2015	1.3
Oplevering complete terp 1	Instemmingsverklaring	1-12-2015	1.3
Oplevering complete terp 2	Instemmingsverklaring	3-4-2017	1.3
Oplevering complete terp 3	Instemmingsverklaring	2-12-2015	1.3
Oplevering complete terp 4	Instemmingsverklaring	1-12-2015	1.3
Oplevering complete terp 5	Instemmingsverklaring	22-5-2017	1.3
Oplevering complete terp 6 en 7	Instemmingsverklaring	Niet getekend	1.3
Oplevering complete terp 9	Instemmingsverklaring	1-12-2015	1.3
Overdracht Beheer hoofddeeloplevering	Beheersovereenkomsten met Beheerders	3-12-2015	1.3
Doelstelling waterveiligheid / waterstandsverlaging gehaald	Rapportage WiBo Bevestigingsverklaring Deltares aan RWS-RvR	30-10-2015. 06-07-2016	2.1
Instemming oplevering terrein Woonboot	Instemmingsverklaring	8-9-2016	1.3.3.4

Instemming oplevering terrein Jachthaven 't Oude Maasje	Instemmingsverklaring	8-9-2016	1.3.3.4
Instemming oplevering Defensieterrein	Instemmingsverklaring	18-5-2017	1.3.3.4
Oplevering oostelijk deel tussenkade	Procesverbaal van oplevering	1 juli 2016	1.3.3.6
Oplevering deel primaire kering bij de Westplas	Procesverbaal van oplevering	Half januari 2017	1.3.3.6
Overdracht beheer deeloplevering oostelijk deel tussenkade	Overdrachtsdocument deel tussenkade met de Beheerder RWS-ZN	4 augustus 2016	1.3.3.6
Afronding van de overgebleven restpunten	Verslag van Opneming na onderhoud hoofddeel	28-11-2016	1.3.3.6
Mijlpaal Oplevering	Mijlpaaldocument	26-9-2016	1.3.3.7
Overdracht Beheer WSBD Primaire kering	Bevestigings-e-mail restpunten gereed	2-1-2017	1.3.3.4.
Mijlpaal Finale Kwijting	Mijlpaaldocument	2 ^{de} kwartaal 2017	1.3.3.8 en 4.9

1.5. Evaluatie

Na de Oplevering van het werk is op 19 januari 2016 door het waterschap een evaluatie georganiseerd met het IPM-projectteam van waterschap Brabantse Delta. Vooraf is aan de teamleden een enquête toegestuurd om in te vullen. De enquête bevatte vragen over onder andere:

- Het werken in een IPM team;
- Het werken met het UAV-GC contract in de vorm van Engineering & Construct;
- Het uitvoeren van een werk voor RWS en de eigen Beheerders;
- Het realiseren van een idee van burgers.

De ingevulde enquêteformulieren waren vooraf samengevat en zijn uitvoerig besproken. Als de belangrijkste leerpunten en aanbevelingen zijn de volgende punten naar voren gekomen:

- Het werken in een IPM-team (Integraal Project Management) werd bij een dergelijk omvangrijke en complex project als zeer nuttig ervaren.
- Spiegeling van die rollen bij aannemerscombinatie en ondersteunend adviesbureau werd door die partijen al snel afgebouwd tot een combinatie van meerdere rollen in één persoon, wat overigens ook werkbaar was.
- De combinatie van de rollen Projectmanager en Omgevingsmanager in één persoon in het IPM-team was bij een dergelijk complex project niet optimaal en alleen mogelijk met goede ondersteuning op het gebied van beide aspecten. Duidelijk nadeel was dat de omgevingsmanager niet kon escaleren naar de projectmanager.
- De verwachting bij de eindbeheerders van de kwaliteit en uitvoering van het geleverde eindproduct bleek niet altijd voldoende specifiek in de vraagspecificatie vastgelegd, waardoor het eindresultaat soms moest worden aangepast of men genoeg moest nemen met een suboptimaal product. In een E&C UAV-GC contract moet een opdrachtgever dus goed aangeven wat hij zeker wel en ook wat hij zeker niet wil hebben. Daarvoor zal een eindbeheerder al bij opstelling vraagspecificatie zijn input moeten aanleveren. Dat zal voor het toekomstig beheer minder 'verrassingen' geven.
- De aannemer bleek de neiging te hebben soms toch terug te vallen op een RAW-achtige benadering van het werk. Daar heeft het IPM-team goed op moeten sturen. Dit werd deels veroorzaakt door het feit dat ontwerp en constructie van de Primaire Kering en de Terpen al in detail waren vastgelegd in de planfase.
- Het werken op basis van vooraf door alle partijen geaccordeerde risico dossiers met vastgestelde endogene en exogene risico's werd door het projectteam als zeer zinvol ervaren, zowel in de opdrachtgeversrol richting aannemer als in de opdrachtnemersrol richting RWS-RvR.
- Het nemen van besluiten over wijzigingen ging wel via veel schijven (aannemer - waterschap - RWS-RvR) wat soms ten tijde van uitvoering te veel tijd in beslag nam, zodat opdrachten al aan de aannemer moesten worden gegeven voordat de formele goedkeuring door RWS-RvR binnen was. De goedkeuring van VTW's door RWS-RvR liep soms niet soepel door langlopende discussies tussen waterschap en RWS-RvR of de vraag of er sprake was van een endogeen of exogeen risico waardoor soms de uitvoering stagneerde. Wellicht hadden sommige zaken vooraf nog duidelijker vastgelegd moeten worden.
- De organisatie WBD kan profiteren van de opgebouwde kennis en ervaring van het projectteam.

Van deze evaluatie is een verslag gemaakt. Dit verslag is bijgevoegd **(7-1)**.

Op 4 februari 2016 heeft ook met de betrokken medewerkers en partijen een evaluatie plaatsgevonden op het gebied van communicatie en fotografie.

- Wat betreft de communicatie was de conclusie dat de realisator tijdens de realisatiefase naar tevredenheid een intensief communicatietraject heeft gevolgd, op basis van een vooraf opgesteld communicatieplan (zie paragraaf 3.1).
- Ook de aannemer had communicatie met de bewoners in de polder in zijn opdracht en heeft conform zijn contract een informatieruimte ter beschikking gesteld. Dat heeft goed gewerkt en was een factor van doorslaggevend belang bij het soepel kunnen uitvoeren van dit grote infrastructurele werk in een polder waar leven en werken gewoon doorging. Het laatste jaar had de aannemer echter minder aandacht voor communicatie en dat heeft ertoe geleid dat het vertrouwen van de terpbewoners in de goede afronding van het werk in het laatste realisatiejaar, naar mate het werk naar het eind liep, is gedaald. Sommige bewoners vreesden dat na de opleverdatum (1 november 2015) de aannemer zou vertrekken zonder alle restpunten op te lossen. Daar heeft de realisator zomer 2015 veel energie in moeten steken, maar uiteindelijk is de uitvoering van de restpunten middels heldere afspraken (restpuntenlijsten met opleverdata) goed geborgd en hadden de bewoners daar ook vertrouwen in.
- Fotografie: We zijn tevreden met de beslissing om gedurende de hele realisatieperiode een professionele fotograaf alle ontwikkelingen te laten fotograferen. Dat heeft geresulteerd in een fotoboek wat de realisatie compleet in beeld brengt.

2. Hoofddoelstellingen

2.1. Waarborgen veiligheid

2.1.1. Waterveiligheid

Voordat de Opdrachtnemer kon starten met het verlagen van de voormalige primaire waterkering was het noodzakelijk dat de nieuw aangelegde primaire kering waterveilig zou zijn.

Direct nadat de nieuwe primaire kering gereed was, is een toets uitgevoerd om te controleren of de kering daadwerkelijk voldeed aan de gestelde contracteisen. Per email d.d. 2 juni 2014 heeft het waterschap de combinatie De Hollandsche Waard - Overdiep **(8-6)** gemeld dat met de afgraving van de tussenkade kon worden gestart. De term "tussenkade" is voor de verlaagde voormalige kering geïntroduceerd omdat hij een kade vormt tussen de zomerkade en de winterkade/primaire kering. Er is een vooropname van de werkzaamheden, horende bij de aanleg van de nieuwe waterkering, uitgevoerd op 16 mei 2014. Zie het Toetsingsformulier getekend op 2 juni 2014 **(8-7)**. Geconstateerd werd dat nog een aantal onderdelen niet gereed waren, maar dat die de functionaliteit en ingebruikname niet in de weg stonden. Aan het afgraven van de tussenkade is een officieel tintje gegeven op 6 juni 2014. Dijkgraaf Carla Moonen heeft toen in aanwezigheid van de Hoofdingenieur Joke Cuperus van RWS-RvR met een aantal scholieren de eerste scheppen grond verzet.



Figuur 2. Scholieren ontgraven onder toezicht van de dijkgraaf en de Hoofdingenieur de eerste grond uit de tussenkade

Op 30 september 2015 heeft het waterschap een verklaring van veiligheid afgegeven door middel van een proces-verbaal van opname/keuring **(1-7)**. Daarin is aangegeven dat er weliswaar nog enkele gebreken hersteld dienden te worden, maar dat de nieuwe primaire kering waterveilig is.

Met het afgraven van de tussenkade is gestart buiten het hoogwaterseizoen. De gebreken aan primaire kering zijn hersteld vóór dat het hoogwaterseizoen weer inging.

2.1.2. Waterstandsdeling

Een van de hoofddoelstellingen uit de ROK is dat een waterstandsdeling dient te worden bereikt van 27 cm bij maatgevende omstandigheden. De door het bureau Witteveen+Bos uitgevoerde hydraulische som geldt hierbij als de bewijslast, welke door Deltares is beoordeeld. De uitvoering van de hydraulische som bleek een lastige opgave omdat het in het DO gebruikte model niet meer werkte. Daarom is er in overleg met RWS-RvR en Deltares uitgeweken naar een ander model. In eerste instantie leek het erop dat twee onderdelen van de realisatie, die niet in de oude schematisatie waren opgenomen, de waterstandsdeling zodanig verminderden dat de doelstelling van 27 cm niet werd gehaald (aansluiting Oude Veerweg op de nieuwe Primaire Kering en de pompopstelplaats). Bij nader onderzoek bleek een ander onderdeel van de realisatie, dat ook niet in de oude schematisatie zat (geen hoog natuurgras maar kort productiegroen in de polder), deze effecten meer dan te compenseren en te leiden tot het ruimschoots behalen van de doelstelling.

Op 30 oktober 2015 is van Witteveen+Bos een rapportage ontvangen **(3-1)** waarin zij op basis van doorrekening van de as-built gegevens aangeeft dat een waterstandsdeling van 27 cm kan worden bereikt met de uitgevoerde werken Overdiepse Polder. Dit rapport is ter toetsing aan Deltares aangeboden.

Omdat RWS-RvR en Deltares het niet mogelijk meer achtten bij de toetsing eenzelfde berekening als ten tijde van SNIP3 uit te voeren, vanwege de complexiteit en de ouderdom van de gebruikte modellen, heeft RWS-RvR besloten - en op 10 maart 2016 per email aan WBD gecommuniceerd - dat RWS-RvR in samenwerking met Deltares zelf zou aantonen of de maatregel voldoet aan de gestelde eisen. Deze beoordeling en instemming met het bereiken van de mijlpaal waterveiligheid is op 6 juli 2016 per brief ontvangen **(3-2)**.

De volledige rapportage en de SOBEK-berekening van Deltares zijn als bijlagen toegevoegd **(3-3 en 3-4)**.

2.2. Verbeteren ruimtelijke kwaliteit

In hoofdstuk 1.2. van Het Programma van Eisen behorende bij de ROK staat omschreven dat de doelstelling "verbeteren van de ruimtelijke kwaliteit" is gehaald indien aan een aantal voorwaarden is voldaan:

- de polder als open agrarisch landschap versterkt is;
- de nieuwe bandijk (winterdijk) strak en vloeiend is vormgegeven;
- de terpeilanden als ritmische reeks ingepast zijn in de stroomluwe zone aan de dijk;
- het veenverkavelingspatroon aan de Bergse Maas behouden en versterkt is;
- het Biesboschkarakter van het Oude Maasje versterkt wordt door natuurlijke oever en moerasbos;
- de cultuurhistorische relictten zoals oorlogsmonument, etc. behouden en ingepast zijn;
- het ontwerp duurzaam en robuust wordt uitgevoerd.

Basis voor de beoordeling van de ruimtelijke kwaliteit is het rapport "Ruimtelijke kwaliteit Inrichting- en vormgevingsaspecten" uit de Planstudie. Opgesteld door Bosch Slabbers landschapsarchitecten d.d. 1 december 2008. Dit stuk was als bijlage toegevoegd bij het Contract. De uitwerking van het onderdeel ruimtelijke kwaliteit is onder andere vastgelegd in het Inrichtingsplan natuur, opgesteld door Arcadis. Lopende de uitvoering van het werk is dit plan meerdere malen getoetst door een ecooloog van Arcadis en een landschapsarchitect van Bosch Slabbers.

Het Q-team (het kwaliteitsteam van RWS-RvR) heeft op 26 juni 2015 een opleveringsbezoek gebracht aan het werk. Ze heeft van haar bevindingen een eindoordeel opgesteld inclusief een memo A met aanbevelingen en een memo B met een evaluatie van de doelstelling Ruimtelijke Kwaliteit. De definitieve versie d.d. 27 augustus 2015 is als bijlage toegevoegd **(4-1)**.

Door RWS-RvR is naar aanleiding van het eindoordeel van het opleveringsbezoek ruimtelijke kwaliteit d.d. 26 juni 2015 een brief **(4-2)** opgesteld waarin RWS-RvR haar standpunt Ruimtelijke Kwaliteit kenbaar maakt aan waterschap Brabantse Delta. Daarin zijn een aantal aanbevelingen gedaan. Deze aanbevelingen zijn overgenomen door waterschap Brabantse Delta. Hierover is gerapporteerd in het H-gesprek van november 2015.

Specifiek kan hier worden genoemd:

- **Aansluiting Oude Veerweg**

Ter plaatste van de aansluiting van de Veerweg met de nieuwe Overdiepsekadeweg op de waterkering is in overleg met de gemeente Waalwijk een duidelijk onderscheid gemaakt voor de hoofdroute van het gemotoriseerde verkeer en de fietsroute. Het aspect ruimtelijke kwaliteit is hierbij niet uit het oog verloren. In overleg met de wegbeheerder (de gemeente Waalwijk en Geertruidenberg) is een wegmarkering aangebracht waarmee de dijk visueel wordt versmald en de aansluiting op de oude waterkering is geoptimaliseerd. Daarmee wordt recht gedaan aan de verkeersveiligheid en het landschapsbeeld.

- **EVZ**

In de ecologische verbindingszone zal extensief beheer plaatsvinden met uitzondering van de vissersplaatsen en de aangeplante oevervegetatie bij de jachthaven. Het beheer zal door de gebruikers (hengelsportvereniging en de eigenaar van de Jachthaven) worden uitgevoerd, conform de afspraken die in het B&O plan zijn vastgelegd. Dit beheer wordt gehandhaafd door het WBD.

Bosch Slabbers landschapsarchitecten heeft een definitieve eindverantwoordingsrapportage opgesteld d.d. 22 januari 2016, met als eindoordeel: "...dat aan de essentie en cruciale onderdelen van de realisatie opdracht is voldaan" (4-3). Op basis van het eindoordeel van het Q-team heeft RWS-RvR haar standpunt aan het waterschap gestuurd en daarbij aangegeven dat is vastgesteld dat aan de ruimtelijke kwaliteit is voldaan.

Bosch Slabbers Landschapsarchitecten heeft daarnaast voor de terpeigenaren een informatieve memo met aanbevelingen opgesteld ten behoeve van het toekomstig beheer van de aangebrachte erfbeplanting (4-4).

Discussie aansluiting Oude Veerweg

De situering van de aansluiting van de oude Veerweg op de nieuwe dijk is een punt van discussie geweest. De verschillende documenten uit de planfase lieten verschillende beelden zien die lastig te vertalen waren in 3D zodat niet geheel duidelijk was hoe dit tijdens de realisatiefase uitgevoerd diende te worden. Door de aannemer is een definitief ontwerp (DO) opgesteld waar het waterschap mee heeft ingestemd. Daarbij werd de aansluiting van de veerweg op de nieuwe primaire kering gehandhaafd.

Het weghalen van deze aansluiting bleek uiteindelijk ook niet noodzakelijk te zijn in relatie tot de benodigde waterstandsdeling. Het weghalen van de aansluiting zou er aanleiding toe geven dat fietsers niet over de Oude Veerweg maar over de Verlegde Veerweg zouden gaan fietsen, hetgeen vanuit verkeersveiligheid juist niet de bedoeling was. Tevens zou verwijdering van de aansluiting in verband met het wellicht aanwezig zijn van NGE's een hoge kostenpost betekenen. In overleg met RWS-RvR is besloten om de aansluiting van de Oude Veerweg ongewijzigd te laten en extra aandacht te laten aan de vormgeving van de beoogde verkeerssluis voor alleen het fietsverkeer.

Recreatieve voorzieningen

Vermeldenswaardig is dat in het projectgebied diverse recreatieve voorzieningen zijn aangebracht, ontworpen door landschapsarchitectenbureau ONIX, het bureau wat ook verantwoordelijk was voor het beeldkwaliteitsplan van de inrichting van de terpen. Deze punten worden de Markante Punten genoemd. Deze waren in het Inrichtingsplan voorzien en in de ROK opgenomen, maar daar nog niet voldoende uitgewerkt. Dat is tijdens de realisatiefase gebeurd. Ze zijn middels VTW 39 door RWS-RvR geaccepteerd en door WBD aan de Opdrachtnemer opgedragen. Het gaat om de volgende onderdelen:

- Een viertal **informatieborden** die informatie geven over de gecreëerde werken, natuurwaarden en de historie van het gebied;
- Een **laarzenpad**, waarbij verschillende routes gelopen kunnen worden. Startplaats is de parkeergelegenheid langs de primaire kering bij de entree van de Overdiepse Polder. Er zijn drie routes van verschillende lengte gemarkeerd met routepaaltjes. Onderweg zijn enkele zitbankjes en de genoemde informatieborden geplaatst.
- Het meest opvallende markante punt is een **maquette van de Overdiepse polder** met zitgelegenheid bij de Abraham Kampbrug. Daarbij is tevens een handmatige pompinstallatie aangebracht waarmee de inundatie kan worden gesimuleerd.
- Een tweede markant punt is het **oude gemaal** aan het eind van de Gantelweg. Dit is als monument ingericht met een uitgebreid informatiebord en een kleine parkeerplaats (VTW 43) voor enkele auto's. De inrichting was op de geplande datum van de oplevering van de restpunten - begin juni 2016 - nog niet gereed omdat er tijdens de werkzaamheden asbest in de ondergrond van het oude gemaal was aangetroffen. De goedkeuring van het saneringsplan door de Regionale Milieudienst heeft veel tijd gekost. Zij is zomer 2016 afgegeven en daarna is de sanering uitgevoerd en eind 2016 is ook dit markante punt opgeleverd.
- Bij het **oorlogsmonument** bij het Capelseveer is een derde markant punt ingericht, bestaande uit een zitelement bij het monument ter herinnering aan de zware gevechten in de tweede wereldoorlog bij dit veer.
- Tenslotte zijn langs het fietspad op de tussenkade tussen Capelseveer en de Westplas **drie zitbankjes** voor fietsers geplaatst met een informatiepunt bij de Westplas/suatiesluis. Deze bankjes vormen het vierde Markante Punt, samen met het informatiebord bij de Westplas.
- Daarnaast zijn bij de entrees van de terpen aan de primaire kering in dezelfde stijl identieke poorten aangebracht die de eenheid van deze Boerderijstraat benadrukken.

Over de invulling van de markante punten heeft met de agrariërs, gemeenten en het waterschap uitgebreid overleg plaatsgevonden.

De recreatieve voorzieningen zijn overgedragen aan de beheerder WBD en worden door haar beheerd en onderhouden. De poorten worden door de terpbewoners onderhouden en beheerd.

Borging ruimtelijke kwaliteit door Beheer & Onderhoud

Het waterschap is eigenaar en ook verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van alle ecologische elementen. Dat geldt voor de Dussensche Gantel, de Westplas en de ecologische zone langs het Oude Maasje. Daarnaast worden de civieltechnische en recreatieve elementen beheerd. De verplichting hiertoe is vastgelegd in het door alle onderhouds- en beheerspartijen ondertekend B&O-plan (**11-1 en 11-2**).

In hoofdstuk 7 van het B&O-plan staat uitvoerig omschreven wat deze beheer- en onderhoudsverplichting inhoudt, per te onderhouden en te beheren element. Daarmee is het behoud van de ruimtelijke kwaliteit geborgd. Het B&O-plan bevat alleen het beheer en onderhoud door publieke partijen. Het beheer en onderhoud door de particulieren is daarin niet beschreven, zoals het beheer en onderhoud van de terpen en de jachthaven.

De terpbewoners dienen hun eigen terp te onderhouden en waterveilig te houden: dat is hun eigen verantwoordelijkheid, zoals is vastgelegd in het inrichtingsplan. In het inrichtingsplan staat hierover het volgende: "De agrariërs die de terpen betrekken, zullen verantwoordelijk zijn voor het onderhoud en beheer van de betreffende terpen". Een bijzonder aandachtspunt is het onderhouden en in goede staat houden van de taluds van de terp (vuil en opslag van begroeiing verwijderen). Dat is hun eigen verantwoordelijkheid. De terpen hebben echter geen primaire of regionale waterkerende functie. De bewoners van de terpen mogen niet de kwaliteit verslechteren van de primaire kering waar de terp tegenaan ligt. De bewoners dienen voor eventuele werkzaamheden in de primaire kering en/of haar invloedsgebied, zoals vastgelegd in de legger, vergunning bij het waterschap, aan te vragen. Dit laatste is in de legger vastgelegd. De heipalen van de woningen op de terpen zijn met vergunning tot in de teen van de primaire kering geslagen. De agrariërs mogen in de periode tussen 1 november en 1 april geen gewassen op het veld hebben hoger dan 30 cm. Dit is vastgelegd in het Provinciaal Inpassingsplan en wordt daarin als volgt omschreven: "De nieuw ingerichte polder biedt goede mogelijkheden voor een toekomstbestendige melkveehouderij. Ook akkerbouw blijft mogelijk voor zover er tussen 1 november en 1 april geen gewassen of gewasresten hoger dan 30 cm in de polder aanwezig zijn. Voor zover deze laatste bepaling leidt tot vermindering van de huidige akkerbouwmogelijkheden kan een aanvraag tot tegemoetkoming in planschade worden ingediend."

De eigenaar van de Jachthaven 't Oude Maasje dient zorg te dragen voor onderhoud van de door haar aangelegde natuur en ecologische verbindingszone langs de jachthaven. Dit is vastgelegd in de met de eigenaar afgesloten koopovereenkomst **(9-4)**.



Figuur 3. Deel van de ecologische verbindingszone Oude Maasje

3. Werkprocessen

Conform de memo Oplevering en Overdracht RWS-RvR projecten verloopt het project Overdiepse polder in een aantal mijlpalen. Iedere mijlpaal is/wordt afgesloten met een mijlpaalgesprek. Het mijlpaalgesprek is het formele moment waarop de realisator verantwoording aflegt aan de RWS-RvR over de producten die bij de mijlpaal behoren.

Bij goedkeuring kon tot een volgende stap worden overgegaan.

- Vaststellen mijlpaaldocument PvA I Overdiepse polder d.d. 25 augustus 2009
- Mijlpaal instemming marktbenadering d.d. 9 maart 2010.
- Mijlpaal instemming gunning aan aannemer d.d. 13 september 2010.
- Vaststellen mijlpaaldocument PvA II Overdiepse polder d.d. 7 juli 2011.
- Bereiken mijlpaal waterveiligheid d.d. 30 sept 2015.
- Bereiken mijlpaal oplevering d.d. 26 september 2016
- Bereiken mijlpaal finale kwijting naar verwachting medio 2017

Dit document (het "Voltooingsrapport") dient ten behoeve van de mijlpaal finale kwijting.

Daarnaast zijn er gedurende het project Q-rapportages en H-rapportages opgesteld en zijn er H-gesprekken geweest tussen realisator WBD en RWS-RvR. De verslagen van de H-gesprekken zijn genoemd in bijlage 12 **(12-13)**.

Bestuurlijke besluitvorming en borging over de voortgang, draagvlak in de streek en eventuele majeure-/scope wijzigingen vonden plaats binnen de stuurgroep. Daarin hadden zitting de gedeputeerde van provincie Noord-Brabant, de wethouders van de gemeenten Waalwijk en Geertruidenberg, de portefeuillehouder van het Dagelijks Bestuur van waterschap Brabantse Delta, de directeur realisatie van RWS-RvR en een adviseur/vertegenwoordiger van de bewoners. Ieder half jaar vond er een Stuurgroep-overleg plaats, voorgezeten door de gedeputeerde **(8-23)**. De stuurgroep overleggen werden voorbereid door de Ambtelijke Begeleidingsgroep (ABG) die een maand daarvoor en ook elk kwartaal bij elkaar kwamen. In de ABG waren alle overheidspartijen ambtelijk vertegenwoordigd plus de voorzitter van de bewonersbelangenvereniging. De ABG vergaderingen werden voorgezeten door de projectmanager van het waterschap **(8-22)**. Er is in de laatste Stuurgroepvergadering (vlak vóór de officiële opening september 2015) afgesproken dat er nog één Stuurgroepvergadering zou komen met een evaluatie. Het waterschap was gevraagd daartoe het initiatief te nemen. Er bleek in 2016 echter bij provincie en andere partijen na de officiële opening geen bestuurlijke wens meer om de stuurgroep nog een keer bijeen te roepen. Van de provincie is een email ontvangen d.d. 13-12-2016 waarin ze dit bevestigt: "de provincie ziet, gelet op de afronding van het project, geen aanleiding om de stuurgroep nog een keer bijeen te roepen" **(8-30)**.

3.1. Omgeving

De maatregel Overdiepse Polder wordt uitgevoerd in een goed afgebakend gebied met relatief veel stakeholders. Het is één projectomgeving met de volgende stakeholders:

De openbare lichamen: gemeente Geertruidenberg, gemeente Waalwijk, Defensie, waterschap Brabantse Delta en Rijkswaterstaat directie Zuid-Nederland (voorheen Rijkswaterstaat West Nederland Zuid). De provincie Noord-Brabant heeft de planvorming getrokken en was tijdens de realisatie nog verantwoordelijk voor de vastgoed onderhandelingen met de wijkers en blijvers. Dat proces maakte geen deel uit van de realisatie maar interfereerde wel met de uitvoering vanwege de impact op de planning. Bewoners moesten op tijd akkoord zijn met uitkoop/schadeloosstelling en hun bedrijfsvoering verplaatsen, zodat de polder "leeg" zou zijn voordat de primaire kering kon worden verlaagd tot tussenkade (uiterste datum voor vertrek uit de polder was 1 april 2014).

Daarnaast heeft dit gebied zijn bewoners die zijn georganiseerd in de Bewonersbelangenvereniging Overdiepse Polder, inclusief de jachthaven eigenaar en een woonboot bewoner, plus enkele overige particuliere grondeigenaren en -pachters. Een achttal grondeigenaren zijn ook de bewoners van de gerealiseerde terpen 1 t/m 7 en 9 (terp 8 is vervallen). Verder kunnen nog andere belangenorganisaties worden genoemd, zoals de heemkundige kring, de hengelsportvereniging en de stichting VOGW (Vrienden van de Oorlogsgraven der Geallieerden in Waalwijk en omstreken).

De openbare lichamen zijn de eindbeheerders van het openbare terrein. De terpbewoners zijn de beheerders van de terpen.

Draagvlak

Het principe van het terpenplan is in feite bedacht door de bewoners van de Overdiepse Polder, vertegenwoordigd door de Bewonersbelangenvereniging. Dit plan is door de provincie Noord-Brabant uitgewerkt tot een Inrichtingsplan en een Inpassingsplan. Dit betekent dat het plan in de realisatiefase al direct draagvlak had bij de bevolking.



Figuur 4 Bezoekers op de Open dag 12 september 2015

De realisatie is in goed overleg met de bewoners verlopen en leven en werken heeft in de polder altijd doorgang kunnen vinden, ondanks de enorme grondtransporten en bijzondere werkzaamheden die plaats hebben gevonden. Ervaring met het opwerpen van terpen t.b.v. nieuwe stallen en bijbehorende woningen was er immers niet. In het laatste realisatiejaar, naar mate het werk naar het eind liep, vreesden sommige bewoners dat na de opleverdatum (1 november 2015) de aannemer zou vertrekken zonder alle restpunten op te lossen, maar dat is uiteindelijk goed geborgd en afgehandeld (zie ook de evaluatie in paragraaf 1.5).

Communicatie

In alle fasen van het werk is naar de stakeholders uitgebreid gecommuniceerd en zijn middelen gebruikt zoals het regelmatig verstrekken van een polderfolder, vier nieuwsbrieven per jaar, het organiseren van informatieavonden open dagen enz., zie beneden. Leidraad hierbij was het Communicatieplan d.d. 2 februari 2010 (**8-17**) voor het project Overdiepse Polder. Dit communicatieplan is verder aangevuld in hoofdstuk 5.2 van het geüpdatet PvA.

De belangrijkste communicatiemiddelen die zijn gebruikt om over het project te communiceren zijn:

- 4x per jaar een nieuwsbrief;
- 2x per jaar een informatieavond georganiseerd voor de stakeholders;
- 3x een uitgebreide open dag georganiseerd in de polder;
- bijna wekelijks rondleidingen op aanvraag aan diverse belangstellende groepen;
- persberichten op bijzondere momenten;
- 2x per jaar het maken van luchtfoto's;
- het plaatsen en in stand houden van een bouwbord en een informatiebord geplaatst tijdens de uitvoering van het werk;

- het gebruik van een informatiecentrum in het ketenpark van de aannemer waarin door middel van infopanelen en audio visuele middelen informatie verstrekt wordt. Ook was een maquette van het project aanwezig. Hiervan is veelvuldig door belangstellende verenigingen, scholen en vooral ook groepen uit het buitenland gebruik gemaakt;
- het verzorgen van een inloopmiddag in de presentatieruimte door de aannemer (1 x /week);
- het wekelijks informeren via een mail van de stand van zaken en planning (Polderfolder) tijdens de hoogtijdagen van de uitvoering. De aannemerscombinatie was hierbij het vaste aanspreekpunt voor de bewoners;
- gedurende de realisatie is ieder jaar (voorjaar 2011, 2012, 2013, 2014) een jaarnaal gemaakt van de belangrijkste voortgang van het werk, met steeds een ander thema: techniek, internationaal, historie en natuur & recreatie. Deze jaarnaals werden als communicatiemiddel gebruikt bij de rondleidingen en presentaties voor groepen;
- als afronding van het project is eind 2015/begin 2016 een eindfilm gemaakt waarin alle bewoners zijn geïnterviewd (zie beneden);

Van het project zijn 2 boeken samengesteld.

- Ten eerste het fotoboek "Overdiepse Polder, beeldkroniek van een groot werk" van Rob Bijnsdorp met foto's van Henri Cormont. Dit boek geeft een prachtig beeld van de realisatie van het werk.
- Ten tweede het boek "Overdiepse Polder, vijftien jaar overheidsparticipatie" van Peter van Rooy, de adviseur van de bewoners belangenvereniging. Dit is een boek met een treffende beschrijving van het bestuurskundige proces wat doorlopen is om tot het behaalde resultaat te komen, met lessen voor toekomstige participatieve projecten. Hierin wordt de bijzondere rol van de bewoners belangenvereniging goed beschreven. Het feit dat de bewoners zich hadden georganiseerd en dat hun vertegenwoordigers deelnamen aan de ambtelijke en bestuurlijke overleggen was de sleutel tot dit succes.

Beide boeken zijn tijdens de officiële ingebruikneming door dijkgraaf mevrouw Ir. ing. C.P.M. Moonen aan de minister mevrouw drs. M.H. Schultz van Haegen van het ministerie van Infrastructuur en Milieu op 9 september 2015 en aan alle betrokkenen overhandigd.



Figuur 5: Aanbieding van het fotoboek "Overdiepse polder" aan de minister mevrouw drs. M.H. Schultz van Haegen door dijkgraaf mevrouw ir. ing. C.P.M. Moonen bij de officiële ingebruikneming van de Overdiepse Polder op 9 september 2015.

Op 24 februari 2016 is in de gemeente Geertruidenberg de première geweest van de eindfilm: een film over de mens in de Overdiepse Polder, een realistisch beeld van de beleving en de ervaringen van zowel de "blijvers" als de "wijkers" in en uit de Overdiepse Polder. Deze film

geeft goed inzicht in de grote impact wat een dergelijk groot infrastructureel project heeft op het leven van burgers, niet in het minst vanwege de lange doorlooptijd: 10 jaar voorbereiding en 5 jaar realisatie.

Er zijn 3 informatieborden in het gebied geplaatst bij de markante punten (Westplas, Oude Gemaal en Informatiepunt bij de Abraham Kampbrug), die in beheer zijn bij het waterschap. Ook zijn er twee borden geplaatst ter benoeming van de Europese Unie als subsidieverstrekker (ALFA). Het waterschap heeft tijdens de realisatieperiode voor de Overdiepse Polder een eigen website gehad en ook een facebook pagina.

In de informatieruimte in het gemaal Keizersveer houdt het waterschap nog enkele jaren een informatiestand in stand van Overdiepse Polder en vandaar uit kunnen nog steeds excursies naar de polder worden georganiseerd.

3.2. Ruimtelijke ordening procedures en vergunningen

In de planfase is door de provincie Noord Brabant een Projectnota MER opgesteld. De projectnota MER geeft aan dat er in principe ook een evaluatie dient plaats te vinden. Deze evaluatie heeft onder meer als doel effectvoorspellingen te toetsen aan de daadwerkelijk optredende effecten, en bepaling van de noodzaak tot het treffen van aanvullende mitigerende en compenserende maatregelen. De provincie is hierin bevoegd gezag en RWS-RvR heeft in augustus 2016 bij de provincie de vraag neergelegd of zij nog een evaluatie nodig acht. De provincie Noord-Brabant, als bevoegd gezag, geeft in een e-mail van 13 december 2016 aan dat: "de provincie heeft besloten om geen MER-evaluatie uit te voeren, omdat dat in dit geval geen meerwaarde zou hebben" **(8-30)**.

Op basis van de het Dijkverleggingsplan zijn door de realisator WBD verschillende vergunningen en ontheffingen aangevraagd en verkregen welke allen in Annex I van het contract met de Opdrachtnemer (ON; de aannemerscombinatie) zijn verwoord als zijnde vergunningen welke door de Opdrachtgever (OG; WBD) zijn aangevraagd.

Alle overige vergunningen welke nodig waren voor de realisatie van het werk zijn door de Opdrachtnemer aangevraagd. Hiervan is door de Opdrachtnemer een overzicht (Vergunningenmatrix) opgesteld. Deze vergunningenmatrix was vast onderdeel van bespreking tijdens de voortgangsoverleggen tussen de Opdrachtgever en Opdrachtnemer.

Het verkrijgen van vergunningen heeft verder geen belemmerende consequenties gehad voor de planning en werkzaamheden. ON had dit proces goed onder controle.

De vergunning Wet beheer rijkswaterstaatswerken (WBR) is door Rijkswaterstaat Zuid-Nederland op naam van het waterschap gezet nadat het werk gereed is gemeld **(8-36)**. De keurvergunning is door het waterschap op haar eigen website afgemeld. De ontgrondingsvergunning is bij de provincie (Omgevingsdienst) afgemeld **(8-37)**

Draaiboek inzet Overdiepse Polder

In maart 2016 is een draaiboek gemaakt voor de inzet van de Overdiepse Polder als waterberging/meestromende rivier in samenwerking met de overige eindbeheerders. Op 7 april 2016 is door de calamiteitenorganisatie van het waterschap aan de hand van het draaiboek 'Inundatie' voorlichting gegeven aan de bewoners-gebruikers van de polder en grondeigenaren over de wijze waarop zij worden gewaarschuwd, hoe te handelen bij inundatie, wie waarvoor verantwoordelijk is en hoe eventuele schadeafwikkeling zal plaatsvinden. Het draaiboek is opgenomen als bijlage **(8-21)**.

3.3. Technische conditionering

3.3.1. Niet gesprongen explosieven

Voordat de Opdrachtnemer begon met de realisering van de dijkverbetering Overdiepse polder was in de planfase - in opdracht van de provincie Noord-Brabant - door twee explosieven opsporingsbedrijven (ECG en Saricon/Monshouwer) het werkgebied grotendeels gedetecteerd. Vervolgens zijn in 2009-2010 al die gedetecteerde punten in opdracht van de opdrachtgever van de realisatiefase (waterschap Brabantse Delta) benaderd en verwijderd door Saricon/Monshouwer.

Een aantal percelen had men voor 2009 nog niet kunnen detecteren vanwege opstaande gewassen op het land of nog niet verwijderde infrastructuur en boerderijen. Ook kon de Overdiepsekade en de kruin van de af te graven oude primaire kering (tussenkade) niet worden gedetecteerd en/of benaderd vanwege verharding en/of een puin- en staalslakken houdend inspectiepad op de kruin. De detectie en benadering van deze percelen zijn in de realisatieovereenkomst met de realisator (waterschap) als bijlage opgenomen, zodat dit tijdens de realisatiefase kon worden uitgevoerd. Deze werkzaamheden zijn door het waterschap toegevoegd aan de opdracht/vraagspecificatie van de aannemer.

De tot tussenkade af te graven primaire kering was in 2009-2010, op enkele onderdelen na (zoals de kruin) geheel benaderd en geruimd door Saricon/Monshouwer, voor zover er door ECG detectie mogelijk was geweest. De detectie en benadering/ruiming onder de kruin was door de Opdrachtnemer opgenomen in het contract van de aannemer. Ook was in het contract van de aannemer opgenomen dat zij onder de eerste 0,50 meter nog een controle detectie diende uit te voeren. De reden daarvan was dat er bij de detectie en benadering in 2009-2010 zo veel explosieven waren verwijderd dat het niet onwaarschijnlijk was dat er enkele explosieven waren achtergebleven en de Opdrachtgever (WBD) er aan hechtte dat de aannemer veilig zou kunnen werken.

Bij het afgraven van de tussenkade bleek echter al na enkele dagen dat de gehele primaire kering, ook in de bovenste 0,50 m, nog lang niet vrij was van explosieven. Er zijn nog erg veel NGE's aangetroffen. Ook op de gedeelten welke in 2010 als 'vrij van explosieven' waren vrijgegeven. Het is niet precies aan te tonen waardoor er bij de eerste detectie zo veel explosieven zijn "gemist." Mogelijk hebben de vele explosieven en metaalsplinters in de kering een dusdanige verstoring van de detectie veroorzaakt dat lang niet alle explosieven in het vooronderzoek zijn waargenomen. De realisatie van het werk heeft daardoor veel vertraging opgelopen. Een en ander is ook verwoord in paragraaf 1.3.3.1.

Het nog aantreffen van wel tienduizend explosieven heeft geresulteerd in een drastisch aangepaste werkwijze voor de aannemer, omdat er steeds laagsgewijs gedetecteerd, benaderd en geruimd moest worden. Er moest gegraven worden onder begeleiding van een explosieven opruimingsbureau en daarbij moest laag voor laag worden afgegraven. De aannemer had zijn werkzaamheden gebaseerd op afgraving per dijkvak, en niet per bodemlaag. Dit heeft geresulteerd in circa vijf maanden vertraging en uiteindelijk circa € 2,4 miljoen meerkosten. Ook was het nu lastig om de juiste (al geïnventariseerde) bodemkwaliteit op de juiste plek in de polder te brengen. Een en ander is uitgebreid gemotiveerd in de overeengekomen VTW20.

Om een beeld te vormen van wat er gevonden is in het traject van de nieuwe primaire waterkering en de tussenkade zijn hieronder de aangetroffen hoeveelheden niet gesprongen munitie aangegeven:

- Circa 400 grote niet gesprongen (hand)granaten, rookbommen en mijnen, die alle onschadelijk gemaakt zijn door de EOD (explosieven opruimingsdienst) op het werk.
- Circa 10.000 stuks klein munitie (kogels e.d.)
- Ook zijn twee lichamen van soldaten aangetroffen in de tussenkade. Die zijn door de Bergings- en Identificatiedienst Koninklijke Landmacht (BIDKL) verwijderd. Een van deze stoffelijke resten is geïdentificeerd als een Canadese soldaat en is in bijzijn van familie herbegraven in Bergen op Zoom.

De vele explosieven maakten het werk voor de aannemer risicovol. Daarnaast trok de ontgraving in de avonden en weekenden ook veel particulieren aan, die met metaaldetectoren naar relictten van de tweede wereldoorlog zochten. In de tweede week van de ontgraving, toen de omvang van het probleem van NGE nog niet in volle omvang bekend was, vond een kraanmachinist op een ochtend een granaat van 50 cm groot op zijn rupsbanden, daar neergelegd door een particulier. Zo van, "wilt u die even opruimen?". Toen heeft de aannemer al snel alle werk stilgelegd en is eerst opnieuw explosieven onderzoek uitgevoerd. Om te voorkomen dat er slachtoffers zouden gaan vallen heeft de aannemer het werkgebied met waarschuwingsborden en linten bij de toegangswegen afgezet, maar omdat het een ontgraving van een dijklichaam over 6 km lengte betrof kon dat lang niet alle 'schatgravers' tegenhouden. De aannemer heeft zelfs een particulier beveiligingsbureau ingeschakeld om mensen uit het gebied te weren. In het weekend kwamen soms hele gezinnen. Gelukkig hebben zich geen persoonlijke ongevallen voorgedaan.

Op 12 juli 2016 is op terp 6 tijdens grondwerkzaamheden op de terprand (afvlakken van de terprand en cultivateren van de bovengrond voor het inzaaien van gras tussen de bomensingel)

onverhoopt nog een brisantgranaat tussen de bomensingel aangetroffen. Deze grond van deze terprand is afkomstig uit de tussenkade. De aannemer had alle grond die verwerkt is op de terpen van te voren is onderzocht op NGE. Ondanks dat is deze granaat er toch tussendoor geglipt. Nadere detectie van de terpen zal echter ook geen 100% garantie bieden omdat het is gebleken dat er altijd iets niet opgemerkt zal worden. Daarom heeft het waterschap geadviseerd om geen nadere maatregelen op de terpen te nemen. Dit advies is met argumenten onderbouwd, per email op 21 december 2016 gecommuniceerd met de terpbewoners en ook met gemeente Waalwijk als bevoegd gezag (**8-31 en 8-32**).

3.3.2. Kabels en leidingen

Ter voorbereiding van de daadwerkelijke uitvoering van het project zijn diverse kabels en leidingen verlegd. Om dit mogelijk te maken zijn in totaal 6 projectovereenstemmingen (POS) tussen RWS-RvR en de verschillende eigenaren/beheerders van kabels en leidingen overeengekomen en heeft het waterschap afstemming in de uitvoering gecoördineerd. In het jaar 2011 t/m 2013 zijn de leidingen daadwerkelijk verlegd. Na de fysieke afronding van de werkzaamheden zijn de verplichtingen voortvloeiend uit de projectovereenstemmingen afgerekend en de kabels en leidingen dossiers gearhiveerd (**8-18 en 8-19 en 8-20**).

Afronding werkzaamheden dämmeren waterleiding

Een oude waterleiding onder de primaire kering (tussen terp 2 en 3) is 3 oktober 2014 gesprongen door de druk van het bovenliggende dijklichaam. Deze waterleiding was tijdens de realisatieperiode nodig om de oude woningen in de polder nog van water te voorzien, totdat zij gesloopt werden en kwam daardoor onder de primaire kering te liggen. Deze leiding is na constatering lekkage snel afgesloten maar kon vanwege het lek niet meer zonder extra technische maatregelen worden afgevuld met dämmer (een vulmiddel). Het dämmeren van dergelijke holle ruimtes in een primaire kering is verplicht om het risico op lekkage van de dijk bij hoog water te vermijden. In 2015 is hier door Brabant Water een technische oplossing voor gezocht. Tijdens een overleg van 4 mei 2016 is afgestemd met Brabant Water dat de kosten voor het dämmeren van deze oude gesprongen waterleiding worden opgenomen in de POS P04870. De kosten zijn betaald. Op 16 en 26 augustus 2016 is het dämmeren van de waterleiding volgens het meest eenvoudige scenario succesvol uitgevoerd. Het waterschap heeft na uitvoering van de werkzaamheden een schriftelijke verklaring ontvangen van Brabant Water dat de werkzaamheden zijn uitgevoerd (**8-33**).

Financieel

De openstaande verplichtingen voor de projectovereenstemmingen zijn door RWS met de kabelbeheerders afgerekend, het eindbedrag komt uit op € 1.187.190,- (conform informatie van RWS).

Juridisch

Voor de overeengekomen projectovereenstemmingen zijn vanuit RWS-RvR eindbeschikkingen gestuurd naar de Kabel & Leidingen beheerders.

3.3.3. Archeologie

Door ArcheoPro is vooraf een inventariserend archeologisch onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek kwam nog voort uit de uitspraak van de provincie Noord Brabant naar aanleiding van de vergunningsvrije ontgronding EVZ. Hiervan is een rapport opgesteld (**8-16**). In een begeleidende email (**8-15**) zijn de belangrijkste conclusies weergegeven:

- De resultaten van het onderzoek geven geen aanleiding voor archeologisch vervolgonderzoek;
- Tijdens het onderzoek zijn ook geen archeologische resten aangetroffen waarmee tijdens de verdere planvorming, of bij de uitvoering van de geplande werkzaamheden rekening zou moeten worden gehouden.

Tijdens de werkzaamheden zijn geen vondsten van archeologische waarde aangetroffen.

3.3.4. Schadeafhandelingen en Planschade

Er zijn geen claims ingediend bij het schadeloket.

Er zijn bij het waterschap enkele claims ingediend van boeren die schade hadden opgelopen door de uitvoering van het project, zoals extra klauwbehandelingen koeien door tijdelijke puinpaden, bedorven melk door een stroomstoring, scheuren in vloer en wanden bij een terp-woning door trilling bij aanleg terprand. Die claims zijn door het waterschap naar tevredenheid afgehandeld. Medio april 2017 heeft een terpbewoner wederom enkele claims bij het waterschapsbestuur ingediend betreffende de uitvoering van de werkzaamheden aan terp en landbouwgronden. Het betreffen claims die grotendeels reeds in een eerder stadium zijn afgewezen. De claims zijn door het waterschapsbestuur afgewezen **(8-38)**.

3.3.5. Aanschaf pompen

Het waterschap heeft een vergoeding gekregen om noodpompen aan te schaffen die ingezet worden na inzet van de Overdiepse Polder om de polder droog te malen. In eerste instantie waren er twee noodpompen beoogd om de polder na inundatie droog te pompen. Het bleek dat een waakvlam-contract voor dergelijke pompen zo duur was dat het goedkoper was om zelf pompen aan te schaffen. Daarom heeft het waterschap een vergoeding ontvangen van RWS-RvR voor de aanschaf en de exploitatie van deze noodpompen. Op basis van VTW 26 heeft RWS-RvR ingestemd met de vergroting van de pompopstelplaats. In een aparte brief d.d. 5 augustus 2014 heeft RWS-RvR ingestemd met de aanschaf van de noodpompen **(8-24)**.

Het waterschap heeft besloten niet twee hele grote pompen aan te schaffen maar vijf minder grote pompen die gemakkelijker hanteerbaar en flexibeler inzetbaar zijn. Dat betekende dat de pompopstelplaats moest worden vergroot. Dat is op kosten van het waterschap gebeurd. Die noodpompen zijn nodig omdat met de bewoners is afgesproken dat de polder in 6 weken na inundatie weer droog zal zijn gemaakt. Dat is niet mogelijk zonder extra pompen te plaatsen.

De pompen worden in 2017 aangeschaft en zijn in februari 2018 operationeel. Tot die tijd zal het waterschap ervoor zorgen dat zij voldoende pompcapaciteit kan inzetten om de polder in circa zes weken droog te malen.

3.4. Vastgoed

Door de provincie Noord-Brabant zijn de grondzaken en overeenkomsten geregeld in de Overdiepse polder. De onderstaande zaken zijn van de provincie ontvangen:

- Kaart van de eigendommen en gebruikers **(10-1 en 10-2)**.
- De lopende pachtovereenkomsten **(9-1)**.
- Een lijst van de aankoopdossiers **(9-2)**.

De doorleveringen naar de openbare lichamen de gemeenten Waalwijk en Geertruidenberg, Waterschap Brabantse Delta en Rijkswaterstaat Zuid Nederland hebben in 2016 plaatsgevonden. Door de provincie is op 12 december 2016 een brief gestuurd aan Ruimte voor de Rivier met betrekking tot de afronding Realisatieovereenkomst Vastgoed Overdiepse polder **(9-7)**

Bij het voormalig gemaal aan de Gantelweg is door de provincie voorjaar 2017 nog een grenscorrectie doorgevoerd van enkele ares tussen een agrariër en de gemeente Waalwijk. Hiermee is de kadastrale situatie met de feitelijke situatie in overeenstemming gebracht.

Alle restpunten voor vastgoed zijn daarmee afgewikkeld. RWS heeft al decharge verleend op de werkzaamheden van de provincie Noord-Brabant **(9-8)**.

Meerwerkzaken voor de aannemer welke niet (voldoende) geregeld waren in de vastgoedovereenkomsten zijn apart als VTW's met de aannemer verrekend. Zie ook 1.3.3.1.

3.5. Overdracht beheer en onderhoud

Zoals in hoofdstuk 1.3 is aangegeven is er vanaf juni 2015 regelmatig overleg geweest met de toekomstige beheerders over de overdracht van het Beheer en Onderhoud. Basis voor het toekomstige Beheer door alle partijen is het Beheer en Onderhoudsplan Rivierverruiming Overdiepse Polder d.d. 9 oktober 2015. Dit B&O-plan **(11-1 en 11-2)** is op 3 december 2015 met de ondertekening van de overdracht van beheer formeel door alle partijen geaccepteerd, met daarbij een lijst restpunten die in 2016 zijn opgelost. Deze afspraken bouwen voort op de afspraken ten aanzien van B&O uit de Adviesnota SNIP 3.

Het oostelijke traject van de tussenkade (van de oostelijke aansluiting op de nieuwe primaire waterkering tot de weg naar het veerplein (Capelseveer) is op 3 december 2015 buiten de overdracht naar RWS-ZN gehouden. Die overdracht heeft na oplevering van het ontbrekende asfalt plaatsgevonden op 20 september 2016 **(2-25)**.

3.5.1. Openstaande claims

Er zijn geen openstaande claims meer tussen Opdrachtnemer (aannemerscombinatie) en Opdrachtgever (WBD).

Bij de oplevering van het werk zijn begin november 2015 door de vier terpbewoners Instemmingsverklaringen getekend voor de oplevering van de terp en aangebrachte landbouwpercelen ter plaatse van de gesloopte opstallen **(2-13, 2-15, 2-16 en 2-19)**. Daarbij was een restpuntenlijst gevoegd met zaken die voor 1 juni 2016 nog zouden worden uitgevoerd. Een 3-tal terpbewoners (waarvan een eigenaar van een duo-terp) wilde de Instemmingsverklaring pas tekenen na afronding van de afgesproken restpunten. De restpunten zijn medio 2016 allemaal afgerond. Zomer 2016 is echter gesignaleerd dat de bomen op de terpen niet goed groeien: dit was een reden voor die terpbewoners om vooralsnog niet te tekenen.

De vier terpbewoners die de instemmingsverklaring met restpunten hadden getekend hebben november 2016 per email bevestigd dat de restpunten zijn afgewerkt **(2-30 t/m 2-33)**. De andere terpbewoners hebben van Waterschap Brabantse Delta in december 2016 per email de melding ontvangen dat de restpunten zijn afgerond **(2-34, 2-35 en 2-36)**. Begin 2017 zijn er afspraken gemaakt voor de aanpak van slechte bomengroei op de terpen (zie terpen). Daarna hebben twee terpbewoners zich voorjaar 2017 ook akkoord verklaard met de afhandeling van de restpunten en hebben de instemmingsverklaring ondertekend **(2-14 en 2-17)**. Eén terpbewoner heeft nog niet getekend (eigenaar van een duo-terp). Het waterschap is van mening dat er ook daar geen restpunten meer zijn. Het waterschap stelt zich richting RWS-RvR garant voor issues die nog ontstaan vanwege het niet tekenen door deze terpbewoner; zie paragraaf 3.6.4.5.

De aanpak en extra kosten van het herstel van de bomengroei-omstandigheden op de terpen zijn vastgelegd in een wijziging (VTCW 2016-012) tussen aannemer en waterschap. Het waterschap stelt zich garant voor het oplossen van dit verborgen gebrek, op basis van de risicoregeling. De herstel werkzaamheden zijn voorjaar 2017 al uitgevoerd en afgerekend met de aannemer. Daarna is de bankgarantie geretourneerd aan de aannemer, d.d. 25 april 2017 **(8-34)**. Het onderhoud duurt nog drie jaar. De kosten voor het onderhoud worden door het waterschap in drie jaarlijkse termijnen aan de aannemer vergoed uit de risicotoeslag. Na de garantietermijn van drie jaar wordt voorjaar 2020 de laatste termijn overgemaakt.

3.5.2. Waterschap Brabantse Delta

De primaire kering en de daaraan grenzende ecologische verbindingzone langs het Oude Maasje komen in beheer bij het waterschap Brabantse Delta. Dit geldt tevens voor de Westplas, de Dussensche Gantel met haar ecologische verbindingzone, de kunstwerken en markante punten en de gehele waterbeheersing in de Overdiepse Polder, inclusief de noordelijke watergang. In de Beheersovereenkomsten d.d. 3 december 2015 zijn de verplichtingen met de Beheerders vastgelegd.

De huidige legger wordt door het waterschap aangepast op de nieuwe situatie en via een leggerprocedure, ook door het waterschap vastgesteld. De kilometeraanduiding van de nieuwe primaire kering wordt door het waterschap bepaald. Dit wordt opgepakt binnen de lopende organisatie in het reguliere leggerproces.

De monitoring van de IBC (Isoleer, Beheer en Controleer) - maatregel van het niet afgegraven verontreinigde deel van de EVZ (westelijk gedeelte, bij Westplas) vindt plaats tijdens de jaarlijkse schouw en is opgenomen in het Beheer en onderhoudsplan **(11-1)**. Het bestaat uit het controleren of de leeflaag nog intact is. De afspraken hierover zijn vastgelegd in brief RWS d.d. 5 augustus 2014 **(8-25)**.

3.5.3. Gemeente Geertruidenberg

De gemeente Geertruidenberg wordt beheerder van het gedeelte dijkweg primaire waterkering vanaf de gemeentegrens bij km 5.85 tot aan het defensie terrein. Tevens het fietspad van de primaire kering tot aan de tussenkade, langs de Westplas. In de Beheerovereenkomst getekend op 3 december 2015 is een en ander vastgelegd **(2-9)**. De gemeente Geertruidenberg heeft op 16 december 2016 per email verklaard dat de restpunten naar tevredenheid zijn uitgevoerd **(2-28)**.

Het dagelijks fietspadbeheer op de tussenkade is in beheer en onderhoud bij de gemeente Geertruidenberg. RWS ZN is verantwoordelijk voor groot onderhoud aan het fietspad en beheert en onderhoudt de rest van de tussenkade. Dit is vastgelegd in een Beheerovereenkomst tussen de gemeente Geertruidenberg en RWS ZN **(2-20)**.

3.5.4. Gemeente Waalwijk

De gemeente Waalwijk wordt beheerder van de dijkweg op de primaire waterkering vanaf de gemeentegrens met de gemeente Geertruidenberg tot de oostelijk punt van het werk. Tevens is de gemeente beheerder van het fietspad op de tussenkade tot aan de gemeentegrens met de gemeente Geertruidenberg en de overige wegen in de Overdiepse polder. In de Beheerovereenkomst getekend op 3 december 2015 is e.e.a. inclusief restpunten vastgelegd. **(2-10)**. Belangrijk restpunt was het op 1 november 2015 nog niet geasfalteerde fietspad vanaf de oostpunt. Asfaltering heeft plaatsgevonden in de week van 11 april 2016 en het werk is juli 2016 goedgekeurd samen met gemeente Waalwijk en Rijkswaterstaat Zuid Nederland. Op 14 december 2016 is door de gemeente Waalwijk per e-mail verklaard dat de restpunten naar tevredenheid zijn uitgevoerd **(2-27)**.

Het dagelijks fietspadbeheer op de tussenkade is in beheer en onderhoud bij de gemeente Waalwijk. RWS ZN is verantwoordelijk voor groot onderhoud aan het fietspad en beheert en onderhoudt de rest van de tussenkade. Dit is vastgelegd in een Beheerovereenkomst tussen de gemeente Waalwijk en RWS ZN **(2-21)**.

3.5.5. Rijkswaterstaat directie Zuid Nederland

Rijkswaterstaat Zuid Nederland neemt het Eigendom en Beheer van de tussenkade (de oude primaire kering) over van het waterschap. In de Beheerovereenkomsten van het westelijk en het oostelijk deel, getekend op respectievelijk 3 december 2015 en 22 september 2016 is dit vastgelegd **(2-11 en 2-25)**.

Het dagelijks fietspadbeheer op de tussenkade is in beheer en onderhoud bij de gemeente Geertruidenberg en Waalwijk; RWS ZN is verantwoordelijk voor het groot onderhoud. Dit is vastgelegd in een Beheerovereenkomst tussen de gemeenten Waalwijk, Geertruidenberg en RWS ZN.

De betreffende aangrenzende agrariërs opteren voor het vegetatiebeheer (maaïen), maar het blijkt voor RWS ZN vanwege aanbestedingsregels niet mogelijk dit één op één uit te besteden. Derhalve zal dit waarschijnlijk in een open procedure in concurrentie worden aanbesteed.

Zoals hierboven vermeld is het gedeelte tussen de veerstoep en de oostelijke punt later in Beheer genomen door RWS ZN nadat dit deel per september 2016 was opgeleverd door de Opdrachtnemer **(1-3)**. Met RWS ZN is daartoe op 22 september 2016 een aanvullend Beheeroverdrachtsdocument getekend **(2-25)**.

3.5.6. Defensie

Defensie heeft niet aan het inrichtingsproces deelgenomen. De afronding van het werk op het terrein van Defensie was een zaak tussen de aannemer en Defensie. Defensie heeft overigens wel deelgenomen aan de Onderhouds- en beheersoverleggen. Er is januari 2017 per email

akkoord op de werkzaamheden gegeven na een veldopname begin januari 2017 **(2-29)** en in mei 2017 is de Instemmingsverklaring getekend **(2-22)**.

3.5.7. Jachthaven 't Oude Maasje

Langs de steigers van Jachthaven t' Oude Maasje is door de eigenaar de Ecologische Verbindingszone doorgetrokken door de oever ecologisch in te richten en de steigers drijvend te maken, los van de oever. Dit vormt onderdeel van het project. Ook heeft een deel van het terrein de functie natuur gekregen passend bij de rest van de Ecologische verbindingszone tussen het Oude Maasje en de nieuwe primaire kering (Overdiepse kade).

Beheer en onderhoud wordt verzorgd door de eigenaar van de jachthaven en is niet opgenomen in het B&O plan. Afspraken met de eigenaar van de jachthaven met betrekking tot inrichting, beheer en onderhoud zijn vastgelegd in de koopovereenkomst **(9-4)**.

Toetsing van de realisatie heeft plaatsgevonden door de Opdrachtgever WBD **(8-14)** en voldoet aan de doelstelling. Toetsing van het Beheer zal in de toekomst gebeuren door WBD.

Er is een Instemmingsverklaring opgesteld welke door de eigenaar van de jachthaven is ondertekend **(2-23)**.

3.5.8. Woonboot in het Oude Maasje

Ook voor de bewoners van de woonboot in het Oude Maasje, die aanligt in de polder, Overdiepse kade 4, weliswaar geen terpbewoner, maar wel bewoner binnen het werkgebied, is een Instemmingsverklaring opgesteld. Daarin geven zij aan in te stemmen met de afwerking van het terrein rondom hun woonark, en het EVZ-beheer van het terrein rondom de woonboot overeenkomstig het Beheer en Onderhoudsplan **(2-24)**.

3.5.9. Terpbewoners

Bouwrijp maken

De terpbewoners zijn eigenaar en toekomstig Beheerder van hun eigen terp. Hierover zijn afspraken gemaakt bij de eigendomsoverdrachten. Voordat de terpbewoners de terpen in gebruik hebben genomen om te gaan bouwen, zijn er vooraf Overdrachtsformulieren ondertekend als "bouwrijp oplevering". Deze overdrachtsformulieren met bijlagen zijn het bewijs dat de kern van de terp volgens de eisen van het contract bouwrijp is opgeleverd. De overdrachtsformulieren zijn in bijlage 2 toegevoegd **(2-1 t/m 2-8)**.

Woonrijp maken

Door het waterschap zijn oktober en november 2015 aparte afspraken gemaakt met eigenaren om te komen tot de ondertekening van een instemmingsovereenkomst met betrekking tot de acceptatie van het geleverde totale werk, nadat de terpen geheel waren afgewerkt en de erven van de gesloopte boerderijen waren omgevormd tot landbouwgrond **(2-13 t/m 2-19)**. Met vier terpbewoners is in 2015 overeenstemming bereikt en met twee families voorjaar 2017. Met een familie (eigenaar van een duo-terp) is nog geen overeenstemming over de oplevering. Het waterschap is echter van mening dat er geen restpunten meer zijn (zie paragraaf 3.5.1) en zal bij uitblijven overeenstemming eenzijdig de oplevering vaststellen.

Bomen op de terpen

De in 2014 geplante esdoorns op de terpen zijn in eerste instantie goed gaan groeien maar in de zomer van 2016 blijken er toch een groot aantal dood te gaan. Zomer 2016 waren ruim 70 van de 550 bomen dood. Het waterschap heeft dit binnen de onderhoudsperiode geconstateerd en heeft de aannemer voor dit (verborgen) gebrek aansprakelijk gesteld. Het waterschap heeft samen met de aannemer aan een onafhankelijk adviesbureau opdracht verstrekt om een groeiplaatsonderzoek in te stellen naar de bomen op de terpen. De aannemer heeft een werkplan ingediend met een VtCW en het waterschap heeft januari 2017 een akkoord bereikt met de aannemer over een (gedeelde) aansprakelijkheid en heeft de aannemer opdracht gekregen om dode bomen te vervangen en de groeiomstandigheden van de bomen te verbeteren. Verbetering van de groeiomstandigheden van de 70 noten en fruitbomen aan de voorzijde van de terpen wordt ook meegenomen. De aannemer geeft drie jaar groeigarantie **(6-1, VtCW 2016-012)**.

De terpbewoners zijn hierover tweede helft 2016 per mail meerdere malen geïnformeerd en op 21 december 2016 en 8 februari 2017 zijn de terpbewoners via informatiebijeenkomsten op de

hoogte gebracht van de problematiek en is begrip en instemming verkregen voor de oplossingsmethode.

3.6. Contractmanagement

3.6.1. Aanbesteding

Voorafgaand aan de aanbesteding is een marktbenaderingsvoorstel d.d. 20 september 2009 (**8-8**) opgesteld en op 4 maart 2010 heeft WBD per brief aan RWS de contract- en aanbestedingsstukken ter goedkeuring aangeboden (**8-26**). Hierop is een instemming verkregen van RWS-RvR d.d. 9 maart 2010 (**8-10**). Hierin wordt een Openbare aanbestedingsprocedure geadviseerd. Uitgangspunt voor het te kiezen contract is vooral geweest dat de risico's daar horen te liggen waar ze het beste beheerst kunnen worden. Gekozen is voor een E&C contract (Engineering and Construct). Daarbij ligt de kwaliteitsbeheersing en borging bij de Opdrachtnemer. Belangrijke factor waarom is gekozen voor een E&C contract is gelegen in het feit dat het toepassen van materialen, de grondbalans, het plan van aanpak en de tijdsvolgorde belangrijke aspecten en risico's zijn, die het beste kunnen worden beheerst door de Opdrachtnemer. Het ontwerp van de dijk en terpen was al door de opdrachtgever uitgewerkt, vandaar dat het geen D&C contract (Design and Construct) is geworden, maar een E&C contract.

Naast de bekende minimumeisen als economische en financiële draagkracht, ruime ervaring, duurzaamheid en een kwaliteitscertificaat kon de aannemer zich onderscheiden in de zogenoemde EMVI-criteria.

De EMVI criteria waarmee gescoord kon worden waren:

- Uitvoeringsplan/planning score 25%;
- Beschrijving engineeringsproces score 5%;
- Grondstromenplan score 5%;
- Risicomanagementplan score 5%;
- Communicatieplan score 20%.
- Aanbiedingsprijs score 40%.

Ook is een zogenaamde bonus-/ malusregeling opgenomen in het contract met een boete clause bij te laat of niet conform contract opleveren.

Nadat de voorlopige gunning bekend werd gemaakt heeft inschrijver Van Oord Nederland BV/GMB Infra BV/Oldenkamp BV de referentie van inschrijver Dura Vermeer Divisie Infra BV / Ploegam BV opgevraagd en vervolgens met een dagvaarding ter discussie gesteld. Dit heeft ertoe geleid dat het waterschap aanvullende gegevens heeft gevraagd van inschrijver Dura Vermeer Divisie Infra BV / Ploegam BV om zodoende de ontstane twijfels over de geldigheid van de inschrijving te kunnen wegnemen. De ontvangen informatie heeft uitgewezen dat de opgegeven omzet binnen de referenties niet geldig waren. WBD heeft besloten de voorgenomen gunningsbeslissing in te trekken en de inschrijvingen te onderwerpen aan herbeoordeling.

Deze herbeoordeling heeft ertoe geleid dat op 6 september 2010 een herzien gunningsadvies is uitgebracht (**8-9**). Op 7 oktober 2010 het werk is gegund aan de combinatie Van Oord/ GMB/ Oldenkamp (later genoemd als aannemerscombinatie De Hollandsche Waard - Overdiep) voor het bedrag van € 23.800.000,00 exclusief BTW.

3.6.2. Projectstartup

Bij de start van het werk in 2010 is een uitgebreide Projectstartup (PSU) gehouden door de partijen Opdrachtgever en Opdrachtnemer op 18 oktober 2010. Onder andere de organisatie, werkwijze, beider belangen enz. is daarbij in een uitgebreide sessie besproken met beide projectteams.

3.6.3. Voortgangsoverleggen

Vier-wekelijks vonden voortgangsoverleggen plaats tussen realisator (waterschap) en aannemer (Opdrachtgever-Opdrachtnemer), welke conform het geaccepteerde Projectkwaliteitsplan door de Opdrachtnemer werden voorbereid en ingepland. Tijdens deze voortgangsoverleggen werd het, door de opdrachtnemer opgestelde, voortgangsrapport besproken, wat steeds enkele dagen van te voren aan de Opdrachtgever werd opgestuurd. Dit was het 4-wekelijkse officiële moment van kennisoverdracht en kennisuitwisseling. Van deze overleggen (circa 60 in totaal), zijn

voortgangsverslagen gemaakt welke door beide partijen werden ondertekend. Zowel de Voortgangsrapporten, als de bijhorende Voortgangsverslagen zijn in Corsa opgeslagen (**8-11** en **8-12**).

Voorafgaand aan de voortgangsoverleggen zijn steeds interne kernteamoverleggen georganiseerd door de Opdrachtgever om het Voortgangsrapport te bespreken en zich voor te bereiden op het voortgangsoverleg.

3.6.4. Contractbeheersing

3.6.4.1. Organisatie

In het opgestelde Contractbeheersplan is aangegeven op welke wijze de Opdrachtgever haar contractbeheersing uit gaat voeren. In dit Contractbeheersplan is de beheersfilosofie aangegeven. In eerste instantie is een organogram opgesteld van de betrokken organisatie, functies en personen. Enkele van de daarin genoemde personen zijn in de achterliggende jaren vervangen (zie hoofdstuk 4.10). De organisatie en werkwijze is daarbij onveranderd gebleven.

3.6.4.2. Voorbereiding

Tijdens de voorbereiding zijn de diverse plannen en ontwerpen door de Opdrachtgever overeenkomstig Annex III en IV respectievelijk ter acceptatie en ter toetsing aangeboden.

Van de Opdrachtnemer is al vrij snel in de beginperiode van de realisatie het verzoek gekomen om, voordat de plannen en ontwerpen ter acceptatie en ter toetsing werden aangeboden, een zogenaamd technisch overleg te organiseren waarin door Opdrachtnemer vooraf kenbaar wordt gemaakt wat de inhoud van de plannen zal zijn. Dit om mogelijke (negatieve) verrassingen achteraf te voorkomen. Opdrachtgever heeft hiermee ingestemd. Deze technische overleggen zijn regelmatig op initiatief van de Opdrachtnemer georganiseerd. Daarvan zijn ook verslagen gemaakt welke in een Opleverdossier zijn opgenomen. Deze technische overleggen hadden een informele status.

Van alle ter toetsing en ter acceptatie aangeboden plannen, ontwerpen en rapporten zijn respectievelijk toetsformulieren en acceptatieformulieren opgemaakt. Deze zijn allen in Corsa opgeslagen (**8-13**).

3.6.4.3. Realisatie

Systeem-, proces- en producttoetsen

De contractbeheersing tijdens de realisatie is, risico gestuurd, uitgevoerd door een mix van systeem-, proces- en producttoetsen.

In totaal zijn de afgelopen jaren de volgende toetsen uitgevoerd:

- Systeemtoetsen: 4 stuks
- Procestoetsen: 23 stuks
- Producttoetsen: 8 stuks

Dat betekent ongeveer 2 à 3 toetsen per kwartaal. Diverse toetsen hebben weliswaar geregeld tot verschillende negatieve bevindingen geleid, maar nooit zijn tekortkomingen geconstateerd zodat betalingen definitief moesten worden ingehouden. De toetsverslagen zijn in Corsa opgenomen (**8-14**).

Wat betreft het onderwerp communicatie is zowel getoetst op de harde verplichtingen (verzorging informatieruimte, faciliteiten en -bijeenkomsten, inloopuren, polderfolder) als de meer zachte verplichtingen zoals het onderhouden van goede contacten met de bewoners (er was gekozen voor een boervriendelijke aannemer). Tijdens het laatste realisatie jaar en de onderhoudsperiode was de communicatie onvoldoende. Dit heeft ongewenste spanningen opgeleverd bij alle stakeholders. Hoe hier mee is omgegaan is beschreven in 3.1 onder 'Draagvlak'.

Bevindingen

Ook zijn er tijdens de realisatie werkbezoeken door leden van het contractbeheersteam afgelegd. Tijdens enkele van deze bezoeken werden onvolkomenheden geconstateerd welke zijn verwoord in zogenoemde bevindingenformulieren. Er zijn 5 bevindingenformulieren opgesteld waarin de negatieve bevindingen zijn geformuleerd (**8-14**).

ON heeft steeds op zowel de toets- als op de bevindingenformulieren gereageerd en de negatieve bevindingen in hun afwijkingenregister opgenomen waarbij een beheersmaatregel voorgesteld werd.

Veiligheid

Een belangrijk aspect is veiligheid op het werk. Dit is dan ook regelmatig meegenomen in de procestoetsen. Een belangrijk veiligheids-issue was het feit dat er onverwacht zeer veel niet gesprongen explosieven zijn aangetroffen bij het verlagen van de primaire kering tot tussenkade. De veiligheid van medewerkers van de aannemer stond niet alleen op het spel maar ook die van burgers die in de avond en in het weekend kwamen "schatgraven" met metaaldetectors. Het afgraven heeft plaatsgevonden onder begeleiding van een explosievendetectiebureau en ter bescherming van de burgers is door de aannemer tijdelijk zelfs een beveiligingsbedrijf ingeschakeld om mensen op afstand te houden. De politie van de gemeente Waalwijk hield ook een oog in het zeil. Het Plan van Aanpak is door het bevoegd Gezag, de gemeente Waalwijk, goedgekeurd.

Ook zijn tijdens de uitvoering van de werkzaamheden uitgebreide veiligheidsmaatregelen getroffen zoals gescheiden werk- en woonverkeer. Er zijn in de periode van 5 jaar realisatie enkele (bijna) ongelukken gebeurd welke door de aannemer zijn gemeld en geregistreerd. Veiligheid was steeds een item tijdens toetsingen. Het betrof (bijna) ongelukken op de werkvloer: zoals een kraan die bijna in de Westplas schoof, een medewerker van de aannemer die een been heeft gebroken en medewerker die het topje van zijn pink is verloren. Hiervan zijn ongevalsrapporten opgesteld door de aannemer, en in zijn registratie opgenomen.

3.6.4.4. Periode beheer en onderhoud

Na de overdracht van het beheer is Len Nootboom, afdelingshoofd Beheer en Bediening, voor de bewoners formeel aanspreekpunt geworden bij het waterschap. Projectmanager Simon Hofstra is verantwoordelijk voor de afronding van het project tot en met de finale kwijting.

3.6.4.5. Verantwoordelijkheden waterschap na mijlpaal Finale Kwijting

Na de mijlpaal finale kwijting worden nog de volgende zaken afgehandeld:

- driejarig onderhoud bomensingels op terpen;
- afronding discussie rond één nog niet getekende instemmingsverklaring oplevering terp;
- aanpassen van de legger: wordt opgepakt binnen de lopende organisatie in het reguliere leggerproces;
- Aanleg omleiding noordelijke watergang;
- Aanschaf noodpompen.

4. Projectbeheersing

4.1. Budget

4.1.1. Initieel budget

Op basis van het PvA2 is de vaste vergoeding voor de uitvoering van werk (€ 28.322.000,= inclusief BTW) en de risicotoeslag 7,5% (€ 2.124.150,= inclusief BTW) toegekend (brief PDR d.d. 13-9-2010 met kenmerk RvdR/2010/1803 **(12-4)**).

In de vaststelling mijlpaaldocument PvAII Overdiepse Polder d.d. 07-07-2011 **(12-5)** is het budget conform het PvA2 vastgesteld inclusief het budget voor apparaatskosten WBD (€ 4.600.000,=) en de inzet van een contractmanager van de Palladio groep (€ 900.000,=). De contractmanager is door PDR ter beschikking gesteld aan het waterschap, waardoor contractering en financiële afhandeling direct via PDR verliep. Vanaf 2012 is de manager projectbeheersing van WBD vervangen door een manager projectbeheersing van Palladio. Ook deze kosten zijn gedekt uit het door RWS-RVR beschikbaar gestelde apparaatsbudget. Omdat het contract tussen RWS en Palladio afliep per eind 2015 heeft het waterschap in 2016 de twee medewerkers van Palladio voor de afrondingsfase zelf rechtstreeks ingehuurd, vanuit de beschikbaar gestelde apparaatskosten.

Bij afspraak tussen PDR (later RWS-RvR) (de heer ir. I. J. de Boer) en WBD (de heer ir J.A.M. Vos) van 20-6-2011 zijn eerder gemaakte financiële afspraken (waaronder het werkbudget voor kosten inzake aanvullende activiteiten en producten ("Overige Kosten") € 2.750.000,=, d.d. 10-6-2009) en het voorstel voor het jaarlijks voorschot samengevat en bekrachtigd. De apparaatskosten en deze overige kosten worden verrekend op basis van werkelijk gemaakte kosten **(12-3)**.

Het totaal beschikbaar gestelde budget bestaat daarmee uit de volgende onderdelen:

	Initieel budget
Bouwkosten (incl. stelposten, incl. wijzigingen)	28.322.000
Overige kosten	2.750.000
Apparaatskosten (excl. inzet Palladio)	4.600.000
Inzet Palladio	900.000
Risicotoeslag 7,5%	2.124.150
	38.696.150

Alle genoemde bedragen zijn incl. BTW

In onderstaande documenten zijn de afspraken die ten grondslag liggen aan het initiële budget vastgelegd:

- Vervolg werkzaamheden na SNIP3 Overdiepse Polder d.d. 5-12-2008) **(12-1)**
- Bestuursvereenkomst voor de realisatiefase van de maatregel Ontpoldering Overdiepse Polder (ROK), ondertekend 13-8-2009) **(8-2)**
- Werkbudget voor kosten inzake aanvullende activiteiten en producten RvdR/2009/1607 d.d. 12-10-2009) (Overige Kosten) **(12-2)**
- Voorstel jaarlijks voorschot d.d. 20-6-2011) **(12-3)**
- Herziene gunningsvoorstel uitvoeringsontwerp en realisatie WBD **(8-9)**
- Herziene gunningsvoorstel Overdiepse polder RWS, inclusief vaststelling van de absolute hoogte van de risicotoeslag op basis van 7,5% van de inschrijvingsprijs (RvdR/2010/1803, d.d. 13-9-2010) **(12-4)**
- Vaststelling mijlpaaldocument PvA II Overdiepse Polder (RvdR.2011.1630 d.d. 7-7-2011) **(12-5)**
- Bevestiging restitutie BTW over risicotoeslag (RvdR/2012/0764, d.d. 8-3-2012) **(12-6)**
- Afspraak om de 7,5% risicotoeslag ineens en direct volgend op de gunning over te maken naar het waterschap (RvdR/2012/0343, d.d. 31-1-2012) **(12-7)**

Actueel budget

Lopende de realisatiefase is een aantal VTW's goedgekeurd. Het bedrag van de door RWS-RvR goedgekeurde VTW's bedraagt: € 5.628.254,= inclusief BTW, budgettair vallen zij deels onder Bouwkosten (€ 5.271.693,=) en deels (VTW 2a, 3 en 17) onder Overige Kosten (€ 356.561,=), zie de tabel beneden. Het definitieve budget komt hiermee op € 44.324.404,= inclusief BTW.

	Initieel budget	Goedgekeurde mutaties	Definitief budget
Bouwkosten (incl. stelposten, incl. wijzigingen)	28.322.000	5.271.693	33.593.693
Overige kosten	2.750.000	356.561	3.106.561
Apparaatskosten (excl. inzet Palladio)	4.600.000		4.600.000
Inzet Palladio	900.000		900.000
Risicotoeslag 7,5%	2.124.150		2.124.150
	38.696.150	5.628.254	44.324.404

Alle genoemde bedragen zijn inclusief BTW.

4.2. Wijzigingen (VTW's)

Het VTW-register staat vermeld op de volgende pagina. Dit VTW-register betreft de wijzigingen, waarvoor goedkeuring van RWS-RvR nodig was en op basis waarvan aanvullend budget is toegekend (indien van toepassing). De VTW's (58 stuks) komen voornamelijk voort uit verzoeken tot contractwijziging (187 stuks) die tijdens het voorbereidings- en realisatietraject van het werk gedurende de afgelopen 5 jaar door de Opdrachtnemer zijn geïnitieerd. Van de 58 VTW's zijn er 38 stuks goedgekeurd en 20 vervallen.

In veel gevallen was een langdurig proces van onderhandelen en overleg noodzakelijk voordat partijen tot overeenstemming kwamen. Dit kwam deels doordat er niet direct overeenstemming was over de kosten en deels door een aantal gevallen (exogeen risico) die eerst door middel van een Voorstel tot Wijziging (VTW) akkoord moest worden verkregen van RWS-RvR. Dit proces kwam, om diverse oorzaken, niet ten goede van de voortgang van de werkzaamheden. Desondanks is het project conform planning opgeleverd en overgedragen. De belangrijkste contractwijzigingen die veel invloed hebben gehad op de planning en de financiën zijn reeds genoemd in hoofdstuk 1.3.3.1. De VtCW's zijn opgeslagen in Corsa **(6-1)**.

VTW-register

Nr.	Omschrijving	Datum akkoord	Status	Budget mutatie
1	VTW-1 Vervallen van terp 8	14-5-2012	akkoord	€ 0
1a	VTW-1a Teruggave budget 'vervallen van terp 8' (alleen budgetverlaging)	5-2-2016	akkoord	€ 547.400
2	VTW-2 Achterontsluiting terpen	20-2-2013	akkoord	€ 0
2a	VTW-2a Achterontsluiting terpen leges- en advieskosten	5-6-2015	akkoord als extra overige kosten	€ 12.994
3	VTW-3 Inrichting terrein jachthaven Rekkers	20-2-2013	akkoord als extra overige kosten	€ 335.618
4	VTW-4 Risicoregeling 2013		vervallen	
5	VTW-5 Compensatieregeling rode diesel	24-9-2013	akkoord	€ 237.033
6	VTW-6 BTW aanpassing aanneemsom van 19% naar 21% (verrekend met jaarlijks voorschot)	3-11-2015	akkoord	€ 263.735
7	VTW-7 Indexering IBOI apparaatskosten		vervallen	
8	VTW-8 Risicoregeling Annex VII periode 1 t/m 10	16-6-2014	akkoord	€ 491.478
8*	VTW-8 Risicoregeling Annex VII periode 1 t/m 10 (correctie)	16-6-2014	akkoord	€ 2.759
9	VTW-9 Kleidikte terpen		vervallen	
10	VTW-10 Diverse wijzigingen vastgoed, sanering, olie vervuiling	8-11-2016	akkoord	€ 526.669
10a	VTW-10a Kavelaanvaardingswerkzaamheden	15-7-2015	akkoord	€ 301.983
10 b	VTW-10b Kavelaanvaardingswerkzaamheden II	7-12-2015	akkoord	€ 61.578
10 c	VTW-10c Kavelaanvaardingswerkzaamheden III	15-4-2016	akkoord	€ 25.639
11	VTW-11 Maatregel ter voorkoming van schadeclaims na verwijderen breuksteen in vaarweg RWS	3-2-2015	akkoord	€ 9.751
12	VTW-12 Explosievenonderzoek terrein Rekkers (opgenomen in VTW-3)		vervallen	
13	VTW-13 Mutaties aansluiting oude/nieuwe kering	6-1-2015	akkoord	€ 98.918
14	VTW-14 Wijziging ontwerp Dussensche Gantel (Ruimtelijke kwaliteit)	9-7-2015	akkoord	€ 9.077
15	VTW-15 Risicoregeling Annex VII periode 14	18-8-2015	akkoord	€ 57.876
16	VTW-16 Risicoregeling Annex VII periode 11	18-12-2014	akkoord	€ 30.555
17	VTW-17 Opstellen verantwoordingsrapportage Ruimtelijke Kwaliteit	12-1-2015	akkoord als extra overige kosten	€ 7.949
18	VTW-18 Berekening hydraulische som	31-5-2016	akkoord	€ 44.918
19	VTW-19 Inrichtingsplan EVZ langs het Oude Maasje		vervallen	
20	VTW-20 Explosievenonderzoek tussenkade (NGE)	5-6-2015	akkoord	€ 2.395.229
21	VTW-21 Omzetten halververharding naar verharding	20-5-2016	akkoord	€ 157.200
22	VTW-22 Verleggen glasvezelkabel KPN (opgenomen in VTW-27)		vervallen	zie VTW-27
23	VTW-23 Aansluiting fietspad Veerweg op primaire kering		vervallen	
24	VTW-24 Risicoregeling Annex VII periode 12 en 13	6-7-2015	akkoord	€ 162.498
25	VTW-25 Risicoregeling Annex VII periode 15	8-3-2016	akkoord	€ 53.279
26	VTW-26 Pompostelplaatsen (dekking via afd. beheer WBD)	2-5-2016	akkoord	via beheer
27	VTW-27 Wijzigingen Kabels en Leidingen	17-6-2016	akkoord	€ 74.514
28	VTW-28 Wijzigingen in de grond	3-11-2015	akkoord	€ 24.096
28a	VTW-28a Wijzigingen in de grond A	31-5-2016	akkoord	€ 229.527
29	VTW-29 Westplas		vervallen	
30	VTW-30 Dämmeren waterleiding (zit in de SOK van RWS met Brabant Water)		vervallen	
31	VTW-31 Perceel achter van Dongen (opgenomen in VTW-10a)		vervallen	
32	VTW-32 Inmeten/peilen Oude Maasje	7-12-2015	akkoord	€ 9.434
33	VTW-33 Risicoregeling Annex VII periode 16	27-10-2015	akkoord	€ 35.529
34	VTW-34 Dwarsprofiel tussenkade		vervallen	
35	VTW-35 Tijdelijke voeding onderbemaling		vervallen	
36	VTW-36 Aanpassen Veerweg tussen "Stalen brug" en nieuwe kering		vervallen	
37	VTW-37 Aanpassen noordelijke sloottalud	14-7-2016	akkoord	€ 10.897
38	VTW-38 Wijzigingen aanplantplan terpen	2-5-2016	akkoord	€ 4.259
39	VTW-39 Markante punten (geboekt op overige kosten)	24-12-2015	akkoord	overige kosten
40	VTW-40 Stabilisatie noordelijke watergang (opgenomen in VTW-37)		vervallen	zie VTW-37
41	VTW-41 Verbreden zomerkaden vliet suatiesluis (dekking via afd. beheer WBD)		vervallen	via beheer
42	VTW-42 Aanvullende eisen opleverdossier (dekking via afd. beheer WBD)		vervallen	via beheer
43	VTW-43 Aanleggen parkeerplaatsen nabij oorlogsmonument (geboekt op overige kosten)	29-4-2016	akkoord	overige kosten
44	VTW-44 Aanpassing Gantelweg (asbestverontreiniging en onderhoudspad)	22-11-2016	akkoord	€ 182.226
45	VTW-45 Risicoregeling Annex VII periode 17 en 18	15-2-2016	akkoord	€ 71.581
46	VTW-46 Aantreffen stortsteen in kade EVZ (opgenomen in VTW-28a)		vervallen	zie VTW-28a
47	VTW-47 Openingen in rand van stortstenen tpv visplaats		vervallen	
48	geen VTW nummer is vervallen		nr. vervallen	
49	geen VTW nummer is vervallen		nr. vervallen	
50	VTW-50 Natte plek buitentalud primaire kering	6-12-2016	akkoord	€ 215.887
51	VTW-51 Risicoregeling Annex VII periode 19 en 20 = laatste periode	28-11-2016	akkoord	€ 30.968
Totaal (bedragen in € incl. BTW)				€ 5.628.254

4.3. Uitgaven einde project en controleverklaringen

De totaal gerealiseerde uitgaven door het waterschap conform de controleverklaring zijn € 41.592.560,01. Dit bedrag is exclusief de kosten Palladio (€ 900.000,=) die via de boekhouding van RWS-RVR zijn gelopen. De totale kosten conform de controleverklaring zijn dus € 42.492.560,-.

In de ROK is opgenomen dat het waterschap gedurende de looptijd van de Bestuursovereenkomst jaarlijks, na afloop van elk kalenderjaar, een verklaring van de accountant overlegt aan RWS-RVR inzake de rechtmatigheid en getrouwheid van dat gene opgenomen in de jaarrekening van het waterschap. In overleg tussen Realisator en RWS-RVR is in het Controleprotocol Rijkswaterstaat Ruimte voor de Rivier d.d. 13 maart 2013 afgesproken dat dit jaarlijks en toegespitst op het project zal plaatsvinden. In overeenstemming met RWS-RVR is de eerste controle uitgevoerd op de periode 4 december 2008 tot en met 31 december 2012. Voor opvolgende jaren is een controleverklaring per jaar afgegeven.

- Controleverklaring periode 4 december 2008 tot en met 31 december 2012: € 17.191.814,57 **(12-8)**
- Controleverklaring tot en met 31 december 2013: € 22.382.465,= **(12-9)**
- Controleverklaring uitgaven tot en met 31 december 2014: € 31.205.637,= **(12-10)**
- Controleverklaring uitgaven tot en met 31 december 2015: € 39.153.081,84 **(12-11)**
- Controleverklaring uitgaven einde project per 23 januari 2017: €41.592.560,01,= **(12-12)**.

4.4. Eindafrekening

Het definitief toegekende budget is € 44.324.404,=, opgebouwd uit:

	Initieel budget	Goedgekeurde VTW's	Definitief toegekende budget
Bouwkosten	28.322.000	5.271.693	33.593.693
Overige kosten	2.750.000	356.561	3.106.561
Apparaatskosten	4.600.000		4.600.000
Inzet Palladio via RvR	900.000		900.000
Risicotoeslag 7,5%	2.124.500		2.124.500
Totaal	38.696.150	5.628.254	44.324.404

Alle genoemde bedragen zijn inclusief BTW.

De totale uitgaven van het project zijn conform de accountantsverklaring voor het Waterschap € 41.592.560. Daarbij komen de kosten van de inzet van Palladio (via RvR) van € 900.000,-; totaal € 42.492.560,-. Na afgifte van de accountantsverklaring is hier nog een bedrag van € 223.400,= aan toegevoegd vanwege een afspraak met de aannemer over herstel bomengroei. Dat betekent dat de totale kosten die het project gemaakt heeft, uitkomen op € 42.715.960,=.

	Definitief toegekende budget	Uitgaven controle verklaring WBD	Aanvullende uitgaven	Overheveling kosten	Restant bouwkosten naar overige kosten	Totaal kosten	Resterend budget
Bouwkosten	33.593.693	33.845.355			-251.662	33.593.693	-
Overige kosten	3.106.561	2.260.312		228.742	251.662	2.740.716	365.845
Apparaatskosten	4.600.000	4.607.751		-228.742		4.379.009	220.991
Inzet Palladio via RvR	900.000		900.000			900.000	-
Risicotoeslag 7,5%	2.124.500	879.141				879.141	nvt
Totaal	44.324.404	41.592.560				42.492.560	586.836
Nagekomen kosten op risicotoeslag						223.400	
Total project kosten						42.715.960	

Alle genoemde bedragen zijn inclusief BTW.

Bij de eindafrekening is bij de bouwkosten een verschil geconstateerd van € 251.662,= tussen totaalkosten en definitief budget. Dit verschil wordt veroorzaakt doordat de kosten van de wijziging "Markante Punten" om administratieve redenen tijdens de realisatie niet ten laste zijn gebracht van het budget Overige kosten (zoals in de wijziging was vastgelegd) maar ten laste van Bouwkosten. In bovenstaande tabel is dit hersteld en zijn deze kosten verschoven van Bouwkosten naar Overige kosten. De communicatiekosten zijn de eerste jaren onterecht geboekt op apparaatskosten in plaats van op het budget "overige kosten" (€ 228.742,=). In onderstaand overzicht is dit daarom overgeheveld naar overige kosten. Daarmee resteert van het budget apparaatskosten € 220.991,= en is er een overschot op het budget 'overige kosten' van € 365.854,=. Dit restant budget vervalt aan het programma Ruimte voor de Rivier.

De risicotoeslag 7,5% is risicodragend als vast bedrag uitgekeerd aan WBD en wordt bij de eindafrekening niet verrekend met RWS-RvR. Daarom is hiervoor in de laatste kolom van onderstaande tabel bij resterend budget "niet van toepassing" ingevuld. De nakomende kosten van € 223.400,= betaalt WBD nog uit deze toeslag.

4.5. Ontvangsten

Aan het waterschap is € 44.708.285,07 inclusief BTW beschikbaar gesteld door RWS-RVR voor de realisatie van de opdracht. In de controleverklaring zijn de afzonderlijke ontvangsten weergegeven (zie bijlage **12-12**). Dit verschilt van het in paragraaf 4.4 genoemde budget van € 44.324.404,= doordat er met voorschotten is gewerkt. Dit wordt verrekend in de eindafrekening. Het verschil tussen ontvangsten en uitgaven is ook dat bij ontvangsten een vermindering van het niet aanleggen van terp 8 en de BTW aanpassing van 19-21% niet is meegenomen in dit overzicht. Dat betreft VTW 1a en 6, respectievelijk € - 547.400,= en € 263.735 =. In totaal is er een maximaal budget van € 44.324.404 beschikbaar gesteld door RVR (zie de tabel van paragraaf 4.4).

4.6. Aanneemsom

De aanneemsom bedroeg € 28.322.000,= inclusief 19% BTW met een contractraming die € 55 miljoen euro was. In het PvA2 stond vermeld dat door deze lage inschrijving het risico bestaat voor claims en verminderde kwaliteit. Dit risico heeft zich voornamelijk gemanifesteerd in 2015 en is tot uiting gekomen in een aantal VTW's, maar is met ca. € 5,6 miljoen naar verhouding beperkt gebleven als in aanmerking wordt genomen dat de oorspronkelijke begroting € 27 miljoen hoger lag.

4.7. Risicomanagement

De grootste risico's tijdens de realisatiefase waren risico's gerelateerd aan vastgoed, saneringen en niet gesprongen explosieven. In volgorde van financiële omvang:

1. Toevalsvondsten met betrekking tot de aanwezigheid van niet gesprongen explosieven (NGE) bij de verlaging van de oude primaire kering.
2. Er wordt tijdens de sloop van de opstallen onverwachts verontreiniging/obstakels gevonden (bijv. verontreiniging asbest/olie).
3. Bestaande boerderijen en erf worden anders opgeleverd dan de aannemer kan/mag verwachten.
4. Tijdens uitvoering hebben blijvers extra eisen en wensen ten aanzien van het vastgoedcontract van de provincie (bijvoorbeeld ten aanzien van het groenplan, 't Veerhuis, erfafscheiding).
5. Tijdens uitvoering is kwaliteit van uitkomend grond/puin in de ecologische verbindingzone slecht.

Opgetreden risico's

Tijdens de realisatie van het werk zijn diverse risico's opgetreden, met name alle bovenstaande risico's. Deze zijn omgezet in VTW's of in onttrekking onvoorzien 7,5%. Een lijst van deze risico's met omschrijving en de daarbij behorende VTW's is bijgevoegd aan dit voltooiingsrapport (**12-14**).

Voornamelijk de nummers 1. en 2. van bovenstaande opsomming van opgetreden risico's hebben grotere gevolgen gehad dan voorzien in de beginfase van het project. Vooral de toevalsvondsten van explosieven hadden grote gevolgen voor tijd en geld (ca. een half jaar vertraging en € 2,5 miljoen kosten). Desondanks is het project conform planning opgeleverd.

4.8. Planning

Het waterschap heeft, conform artikel 2 en 3 uit de "Bestuursovereenkomst voor de realisatiefase van de maatregel Ontpoldering Overdiepsche Polder", de werkzaamheden zo ingericht dat de hoofdoplevering (met restpunten) van de Maatregel door de marktpartij voor 1 november 2015 heeft plaatsgevonden. Deze mijlpaal is de enige mijlpaal die is gesteld in de Bestuursovereenkomst (ROK).

Het Procesverbaal van Opneming is ondertekend op 28 oktober 2015 (**1-1**). Daarmee was de oplevering van de Maatregel conform planning, ondanks de vertragingen die waren ontstaan door een latere oplevering van bestaande boerderijen door bewoners en het onverwacht aantreffen van grote hoeveelheden niet gesprongen explosieven in de oude af te graven primaire kering.

De administratieve afhandeling met betrekking tot de oplevering van het Werk heeft plaatsgevonden op 26 november 2015. Aansluitend heeft op 3 december 2015 de overdracht naar de beheerders plaatsgevonden.

De restpunten zijn uitgevoerd tussen 1 november 2015 en 1 juli 2016, met uitzondering van één restpunt (kleikist) die in de tweede helft van 2016 is uitgevoerd (afronding januari 2017), conform de gemaakte afspraak in het H2-2015 gesprek (verslag H2-2015 gesprek (WBD: 15UT016166) **(12-15)**). Daarnaast heeft er op terp 2 nog herstel van één restpunt plaatsgevonden in het voorjaar van 2017.

Voorjaar 2017 is een verborgen gebrek aangepakt: de slechte bomengroei op de terpen, waarvan gedurende drie jaar nog onderhoud door de aannemer zal plaatsvinden in het kader van een garantieregeling. Voorjaar 2017 is ook een laatste gebrek in een restpunt op een terp hersteld.

De mijlpaal Oplevering is behaald op 26 september 2016.

De mijlpaal Finale Kwijting wordt, met de goedkeuring van dit voltooiingsrapport, medio 2017 behaald.

In onderstaande tabel zijn de mijlpalen samengevat:

Mijlpaal	Planning mijlpaaldocument PvA2	Realisatie
ROK & PvE	september 2009	september 2009
PvA1	13-08-09	13-08-09
Marktbenaderingsstrategie	november 2009	november 2009
Ruimtelijke ordeningsprocedure (start t/m afronding)	5 en 9 juni 2009 21 april 2010 (incl. RVS)	5 en 9 juni 2009 21 april 2010 (incl. RVS)
Inkoopplan / Marktbenaderingsvoorstel	30-11-09	30-11-09
Start marktbenadering	09-03-10	09-03-10
Gunning Werk aan marktpartij	13-09-10	13-09-10
PvA Realisatie 2	16-05-11	16-05-11
Mijlpaal Waterveiligheid (RWS-RVR)	n.v.t.	30-09-15
Oplevering door marktpartij (proces verbaal van oplevering)	01-11-15	26-11-15
Overdracht naar beheerders (processen verbaal van oplevering)	n.v.t.	03-12-15
Mijlpaal Oplevering (RWS-RVR)	n.v.t.	26-9-2016
Mijlpaal Finale Kwijting (RWS-RVR)	n.v.t.	2017

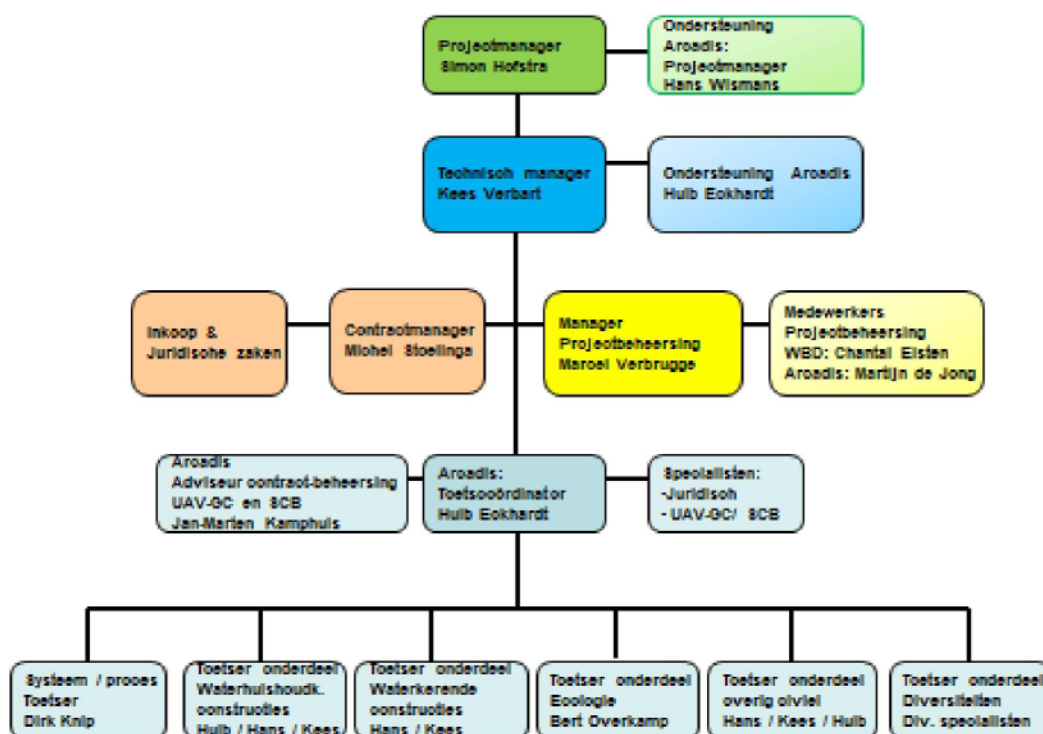
4.9. Organisatie realisator

Het IPM-team bestond uit de onderstaande personen:

- Projectmanager: Maartje Thijssen en (vanaf 2013) Simon Hofstra
- Omgevingsmanager: Maartje Thijssen en (vanaf 2013) Simon Hofstra
- Contractmanager: Michel Stoeltinga
- Technisch manager: Kees Verbart
- Manager projectbeheersing: Jolanda Genet en (vanaf 2012) Marcel Verbrugge
- Assistent manager projectbeheersing: Romelia Kokx (vanaf 2012) en Chantal Elsten (vanaf 2015)

Het IPM-team werd gedurende het project bijgestaan door een team van Arcadis. (Hans Wismans voor het technisch- en omgevingsmanagement; Huib Eckhardt als toetscoördinator en voor ondersteuning in technisch management; en Martijn de Jong voor projectbeheersing en overige ondersteuning).

Organogram IPM team en ondersteuning.



In de loop van het project hebben de volgende personeelwisselingen in het contractbeheersteam plaatsgevonden:

- Maartje Thijssen is vervangen door Simon Hofstra.
- Jolanda Genet is vervangen door Marcel Verbrugge.
- Menno Wouda is vervangen door Jan-Marten Kamphuis
- Etienne Fijnaut is vervangen door Dirk Knip

Aanspreekpunt na de oplevering en de overdracht van het werk ligt bij de verschillende Beheerders. Projectmanager Simon Hofstra blijft centraal aanspreekpunt voor alle overkoepelende vragen en aandachtspunten, tot aan de finale kwijting.

Bovenstaand projectteam blijft werkzaam binnen dit project tot het moment van de finale kwijting. De uitvoering van de restpunten na oplevering is getoetst door het projectteam.

4.10. Archivering

Waterschap Brabantse Delta gebruikt Corsa als haar archiveringssysteem. In de bijlagen zijn bij alle referenties (genoemd in de tekst van deze rapportage) de Corsa nummers vermeld. Dat betreft een Corsa-documentnummer. Corsa-documentnummers verwijzen daarbij naar 'losse' documenten en Corsa-zaaknummers verwijzen naar mappen met verzamelingen van documenten met hetzelfde onderwerp (zoals de verslagen, wijzigingen e.d.).

Deze in de bijlagen genoemde documenten zijn digitaal meegeleverd bij RWS-RvR met dit voltooiingsrapport.

4.11. Nabeschuiving

Bij het opstellen van het inrichtingsplan en de vaststelling van het PIP werden de totale kosten van het project, inclusief vastgoed, geraamd op 111 miljoen euro, waarvan 56 miljoen euro voor de realisatie.

Dit was als volgt opgenomen in het inrichtingsplan van 2009: "De totale projectkosten (d.w.z. plan- en onderzoekskosten, vastgoedkosten en realisatiekosten) worden thans geraamd op 111 miljoen euro. Het ministerie van Verkeer en Waterstaat heeft dit bedrag binnen het programmabudget voor dit project gereserveerd. De economische uitvoerbaarheid is hiermee gewaarborgd".

Op de realisatiefase is een besparing van vele miljoenen gerealiseerd, met name doordat het waterschap de eis voor toe te passen zand in de kern van de nieuwe primaire kering en de terpen heeft gewijzigd van "schoon zand" naar "ophoogzand".

Ondanks de onverwachte meerkosten en ruim een half jaar vertraging vanwege de aangetroffen explosieven bij het afgraven van de primaire kering tot tussenkade, is het project precies binnen de geplande mijlpaal en ruim binnen het budget gerealiseerd voor in totaal, inclusief vastgoed, ca. 85 miljoen euro.

Bijlage 1

Processen verbaal van Opneming

- 1-1 Procesverbaal van Opneming Hoofdbestanddeel primaire kering d.d. 28 oktober 2015, Corsanummer 15UT010734
- 1-2 Restpuntenlijst bij Procesverbaal van Opneming Hoofdbestanddeel primaire kering d.d. 28 oktober 2015, Corsanummer 15UT011941
- 1-3 Procesverbaal van Oplevering Deeloplevering tussenkade tussen de Veerweg en de oostelijke aansluiting op de nieuwe primaire waterkering , opname mei/juni 2016, Corsanummer 16UT011493
- 1-4 Verslag van opneming in verband met de realisatie kleikist, gedeelte Primaire kering tussen KP 6.200 en KP 5.400, op 23 januari 2017, Corsanummer 17UT002118
- 1-5 Brief De Hollandsche Waard m.b.t. einde onderhoudstermijn Hoofdbestanddeel 1 nov 2016, Corsanummer 16IN031707
- 1-6 Verslag van opneming einde onderhoudsperiode van het Hoofdbestanddeel 28-11-2016, Corsanummer 17UT000016
- 1-7 Procesverbaal van opneming m.b.t. waterveiligheid d.d. 30 september 2015, Corsanummer 15UT009634
- 1-8 Proces verbaal van opneming in verband met de vroegtijdige ingebruikneming van het nieuwe gemaal, Corsanummer 15UT005532
- 1-9 Proces-verbaal van opneming d.d. 5 september 2016, CW 148 en restpunten Gemaal Overdiep, Corsanummer 16UT010564
- 1-10 Verslagen Opleverings- en overdrachtsbijeenkomst, Corsanummers 15IN022052, 15IN030329, 15UT009502, 15UT010329 en 15UT011664
- 1-11 Verslagen 'Rondje werk' met de Beheerders, Corsanummers 15UT010059, 15UT010150, 15UT010151, 15UT010153, 15UT010154, 15UT010155 en 15UT011064
- 1-12 Verslag van opneming einde onderhoudsperiode Tussenkade, 23-05-2017, Corsanummer 17UT005263

Bijlage 2

Beheersoverdracht – verklaringen

2-1 Overdrachtsformulier Terp 1 [REDACTED]	Corsanummer 11IN032627
2-2 Overdrachtsformulier Terp 2 [REDACTED]	Corsanummer 11IN034974
2-3 Overdrachtsformulier Terp 3 [REDACTED]	Corsanummer 11IN034954
2-4 Overdrachtsformulier Terp 4 [REDACTED]	Corsanummer 12IT003091
2-5 Overdrachtsformulier Terp 5 [REDACTED]	Corsanummer 12IT003092
2-6 Overdrachtsformulier Terp 6 [REDACTED]	Corsanummer 12IN015116
2-7 Overdrachtsformulier Terp 7 [REDACTED]	Corsanummer 13IN029332
2-8 Overdrachtsformulier Terp 9 [REDACTED]	Corsanummer 12IN023452
2-9 Beheeroverdrachtsdocument – Gemeente Geertruidenberg	Corsanummer 15UT012020
2-10 Beheeroverdrachtsdocument – Gemeente Waalwijk	Corsanummer 15UT011957
2-11 Beheeroverdrachtsdocument – RWS Zuid Nederland	Corsanummer 15UT012021
2-12 Beheeroverdrachtsdocument – Waterschap Brabantse Delta	Corsanummer 15UT013228
2-13 Instemmingsverklaring Terp 1 [REDACTED]	Corsanummer 15UT012048
2-14 Instemmingsverklaring Terp 2 [REDACTED]	Corsanummer 15UT012550
2-15 Instemmingsverklaring Terp 3 [REDACTED]	Corsanummer 15UT012552
2-16 Instemmingsverklaring Terp 4 [REDACTED]	Corsanummer 15UT012562
2-17 Instemmingsverklaring Terp 5 [REDACTED]	Corsanummer 15UT012641
2-18 Instemmingsverklaring Terpen 6/7 [REDACTED] (niet getekend)	Corsanummer 15UT012737
2-19 Instemmingsverklaring Terp 9 [REDACTED]	Corsanummer 15UT012854
2-20 Convenant/overeenkomst RWS/gemeente Geertruidenberg Beheer fietspad tussenkade d.d. 14-7-2015	Corsanummer 15IN040191
2-21 Convenant/overeenkomst RWS/gemeente Waalwijk Beheer fietspad tussenkade d.d. 14-7-2015	Corsanummer 15IN039885
2-22 Instemmingsverklaring Defensie	Corsanummer 15UT015162
2-23 Instemmingsverklaring Jachthaven 't Oude Maasje	Corsanummer 15UT015164
2-24 Instemmingsverklaring woonbootbewoner	Corsanummer 15UT015163
2-25 Beheeroverdrachtsdocument deel tussenkade RWS ZN	Corsanummer 16UT008554
2-26 Emailbevestiging afdeling Beheer waterschap Brabantse Delta inzake afronding restpunten	Corsanummer 17IN000891
2-27 Emailbevestiging d.d. 14-12-2016 gemeente Waalwijk na uitvoering restpunten	Corsanummer 16IN033627
2-28 Emailbevestiging d.d. 16-12-2016 gemeente Geertruidenberg na uitvoering restpunten	Corsanummer 16IN034206

- 2-29 Emailbevestiging Defensie inzake afronding restpunten Corsanummer 17IN001352
- 2-30 Emailbevestiging instemming afhandeling restpunten Van Dongen, terp 1
Corsanummer 17IN007360
- 2-31 Emailbevestiging instemming afhandeling restpunten Hooijmaijers, terp 3
Corsanummer 17I007358
- 2-32 Emailbevestiging instemming afhandeling restpunten De Wit, terp 4
Corsanummer 17IN007357
- 2-33 Emailbevestiging instemming afhandeling restpunten Zijlmans, terp 9
Corsanummer 17IN007359
- 2-34 Email van WBD aan Broekmans, terp 2, dat restpunten zijn afgerond
Corsanummer 17UT003122
- 2-35 Email van WBD aan Flerackers, terp 5, dat restpunten zijn afgerond
Corsanummer 17UT003121
- 2-36 E-mail van WBD aan De Bont, terp 6/7, dat restpunten zijn afgerond
Corsanummer 17UT003120

Bijlage 3

Hydraulische toets

- 3-1 Rapport [REDACTED] d.d. 30-10-2015, Corsanummer 15IN040811
- 3-2 Brief RWS-RvR over bereiken mijlpaal waterveiligheid d.d. 6-7-2016, Corsanummer 16IT018859
- 3-3 Rapport Deltares Ontpoldering Overdiepse polder mbt waterveiligheid d.d. 30 juni 2016, Corsanummer 16IN018860
- 3-4 Brief en rapport Deltares (SOBEK-RE schematisatie) d.d. 30 juni 2016, Corsanummer 16IN018861

Bijlage 4

Verantwoordingsrapport Ruimtelijke Kwaliteit

- 4-1 Eindoordeel Realisatie van het Q-team, kwaliteitsteam Ruimte voor de Rivier, definitieve versie, 27 augustus 2015, Corsanummer 15IN032209
- 4-2 Brief RWS-RvR standpunt ruimtelijke kwaliteit Ontpoldering Overdiepse polder met kenmerk RvdR/2015/1263 d.d. 1 oktober 2015, Corsanummer 15IN032210
- 4-3 Definitieve eindverantwoordingsrapportage Ruimtelijke Kwaliteit opgesteld door Bosch Slabbers Landschapsarchitecten d.d. 22 januari 2016, Corsanummer 14IN024970
- 4-4 Advies Bosch Slabbers Landschapsarchitecten mbt onderhoud beplantingen terpen Overdiepse Polder, Corsanummer 16IN004471

Bijlage 5 Financiën

Financieel overzicht

Rivierverruiming Overdiepse polder									
Voltooiingsrapport									
Bedragen in € inclusief BTW									
Gunning - Oplevering	Budget			Uitgaven gerealiseerd					Prognose Totaal
	PvA 2 (ROK)	Mutaties/ Wijzigingen	Totaal	t/m 2012	in 2013	in 2014	in 2015	in 2016/2017	
Contractgebonden kosten									
Vaste vergoeding (aanneemsom) - 207	28.322.000	5.271.693	33.593.693	12.889.376	4.933.586	8.056.044	6.441.255	1.525.093	33.845.354
Opslagpercentage (7,5%) - 208	2.124.150		2.124.150	71.881	0		517.604	289.656	879.141
Wijzigingen (opgenomen bij vaste vergoeding)	0		0	0	0	0			0
Totaal contractgebonden kosten (incl. BTW)	30.446.150	5.271.693	35.717.843	12.961.257	4.933.586	8.056.044	6.958.859	1.814.749	34.724.495
Niet contractgebonden kosten									
Vastgoed			0	0	0				0
Conditionering OG (voorbereidingskosten)			0	0	0				0
Overige bijkomende kosten (uitvoeringskosten) - 206	2.750.000	356.561	3.106.561	1.436.264	327.503	60.854	307.805	127.887	2.260.313
Apparaatskosten - 203	4.600.000	0	4.600.000	2.794.293	257.065	378.771	752.662	424.961	4.607.752
Wijzigingen			0						0
Totaal niet contractgebonden kosten (incl. BTW)	7.350.000	356.561	7.706.561	4.230.558	584.568	439.625	1.060.467	552.848	6.868.065
TOTAAL REALISATIEKOSTEN (excl. Palladio, incl. BTW), conform accountantsverklaring 2016	37.796.150	5.628.254	43.424.404	17.191.815	5.518.154	8.495.668	8.019.326	2.367.597	41.592.560
Apparaatskosten Palladio	900.000		900.000	284.548	284.548	126.660	259.386	-55.141	900.000
TOTAAL REALISATIEKOSTEN (incl. Palladio, incl. BTW), conform accountantsverklaring 2016	38.696.150	5.628.254	44.324.404	17.476.362	5.802.701	8.622.328	8.278.712	2.312.456	42.492.560
opslagpercentage - 208								223.400	223.400
TOTAAL REALISATIEKOSTEN (incl. Palladio en herstel bomengroei, incl. BTW)	38.696.150	5.628.254	44.324.404	17.476.362	5.802.701	8.622.328	8.278.712	2.535.856	42.715.960

Bijlage 6

Contractwijzigingen

- 6-1 Overzicht met 187 contractwijzigingen met de aannemerscombinatie (VtCW's),
Corsanummer 17IT008247

Bijlage 7

Evaluatie realisatiefase

- 7-1 Evaluatierapport/verslag van de realisatiefase 2010-2016 gehouden op 19 januari 2016,
Corsanummer 16IT005201

Bijlage 8

Overzicht overige relevante documenten met Corsanummers

- 8-1 Regionale Bestuursovereenkomst, Planstudie Ruimte voor de Rivier voor het project Overdiepse Polder, 10 oktober 2005 (SOK), Corsanummer 05B009004
- 8-2 Bestuurlijke samenwerkingsovereenkomst in het kader van de Planologische Kernbeslissing Ruimte voor de Rivier (PKRvR) met betrekking tot de realisatie van de Maatregel Ontpoldering Overdiepse polder (ROK) versienummer 0.7 d.d. 2 juni 2009, getekend op 13 augustus 2009, Corsanummer 09B009366/14IN001890
- 8-3 Opdrachtbrieven behorend bij de ROK, Corsanummers 11IN002648 / 12IN002848
- 8-4 Plan van Aanpak WBD van projectontwerp t/m de uitvoering d.d. 25 augustus 2009, Corsanummer 11IT006795
- 8-5 Update Plan van Aanpak WBD, Corsanummer 11UT004427
- 8-6 Email mbt waterveiligheid van WBD (Simon Hofstra) aan de combinatie (Jos van Uden) d.d. 2 juni 2014, Corsanummer 14UT005719
- 8-7 Toetsingsformulier opname waterveiligheid d.d. 2 juni 2014, Corsanummer 14UT005725, met 5 bijbehorende foto's respectievelijk Corsanummers 14UT005720 t/m 14UT005724
- 8-8 Marktbenaderingsvoorstel d.d. 20 oktober 2009 (Arcadis), Corsanummer 14IN003036
- 8-9 Herzien gunningsvoorstel d.d. 6 september 2010, Corsanummer 10IT010376
- 8-10 Instemming Rijkswaterstaat met aanbestedingsdocumenten WBD en marktbenadering, d.d. 9 maart 2010, Corsanummer 10IN009799
- 8-11 Overzicht van Voortgangsrapporten, Corsanummer 17IT008734
- 8-12 Overzicht van Voortgangsverslagen, Corsanummer 17IT008734
- 8-13 Overzicht Toets- en acceptatieformulieren, Corsanummer 17IT008743
- 8-14 Overzicht van Systeem-, proces- en producttoetsen, Corsanummer 17IT008718
- 8-15 Begeleidende email aanvullend archeologisch onderzoek Overdiepse Polder d.d. 18 juli 2011, Corsanummer 11IN023052
- 8-16 Archeologisch rapport nummer 11050 d.d. 24-06-2011, Corsanummer 11IN023055
- 8-17 Communicatieplan uitvoeringsfase Overdiepse Polder d.d. 2 februari 2010, Corsanummer 10IT001601
- 8-18 Projectovereenstemming KPN, Corsanummer 12IN033746
- 8-19 Projectovereenstemming Enexis, Corsanummer 12IN033747
- 8-20 Projectovereenstemming Brabant Water, Corsanummer 12IN033751
- 8-21 Draaiboek inzetprotocol Overdiepse Polder, Corsanummer 16IT018187
- 8-22 Alle verslagen van ABG-vergaderingen zitten in een aparte map binnen bijlage 8: Overzicht overige relevante documenten met Corsanummers

- 8-23 Alle verslagen van de Stuurgroep-vergaderingen zitten in een aparte map binnen bijlage 8: Overzicht overige relevante documenten met Corsanummers
- 8-24 Brief RWS d.d. 5 augustus 2014 met kenmerk RVDR/2014/1080 over instemming met aanschaf pompen, Corsanummer 14IN026601
- 8-25 Brief RWS d.d. 5 augustus 2014 met kenmerk RVDR/2014/1080 over financiële afspraken IBC maatregel en nazorg sanering, Corsanummer 14IN026601
- 8-26 Aanbiedingsbrief contract- en aanbestedingsstukken Overdiepse Polder d.d. 4 maart 2010, Corsanummer 10UT002186
- 8-27 Brief van 4 februari 2010 van WBD aan Rijkswaterstaat waarin wordt aangegeven dat er enkele wijzigingen zijn ten opzichte van het PvE uit de ROK, als aanvulling op de oplegnotitie "Traceerbaarheid eisen bestuursovereenkomst", Corsanummer 10U000292
- 8-28 Provinciale Beschikking vaststellen ernst en spoed en instemming saneringsplan Wet bodembescherming (Wbb), m.b.t. Dempingslocatie "Het Depot" te Overdiepse Polder te Geertruidenberg d.d. 19 oktober 2011, Corsanummers 11IN029387 en 16IN024201
- 8-29 Mijlpaaldocument Oplevering d.d. 26-09-2016, Corsanummer 16UT011251
- 8-30 Email provincie Noord-Brabant over geen MER-evaluatie en geen stuurgroepvergadering d.d. 13-12-2016, Corsanummer 16IN033632
- 8-31 Email aan gemeente Waalwijk d.d. 12 december 2016 over besluit afsluiting NGE onderzoek, Corsanummer 17UT003329
- 8-32 Email aan terpbewoners d.d. 21 december 2016 over afhandelingsprocedure aangetroffen granaat, Corsanummer 17UT003328
- 8-33 Bevestiging Brabant Water afronding dämmeren, Corsanummer 17IN007471
- 8-34 Retournering bankgarantie aan de aannemer (t.a.v. Van Oort Nederland BV), d.d. 25 april 2017, Corsanummer 17UT004348
- 8-35 SNIP 3-4, Corsanummers 14IN006241
- 8-36 Afmelding WBR vergunning bij RWS-ZN Maastricht. Corsannummer 17UT000513
- 8-37 Afmelding ontgrondingsvergunning Omgevingsdienst, Corsanummer 17UT001646

Bijlage 9

Vastgoedafspraken

- 9-1 Lopende pachtovereenkomsten, Corsanummer 16IN002389
- 9-2 Overzicht grondverwerving, lijst met aankoopdossiers, Corsanummer 16IN002386
- 9-3 Huurwijzigingsovereenkomst [REDACTED], Corsanummer 11UT005171
- 9-4 Koopovereenkomst [REDACTED] Corsanummer 13IN012006
- 9-5 Verkoop grond en schadeloosstelling [REDACTED], Corsanummer 13IN014955
- 9-6 Verkoopovereenkomst [REDACTED], Corsanummer 15UT009322
- 9-7 Brief provincie Noord-Brabant d.d. 12 december 2016 mbt afronding Realisatieovereenkomst Vastgoed Overdiepse Polder met kenmerk C2187078/4105471, Corsanummer 16IN033631
- 9-8 Decharge RWS op grondverwerving Overdiepse Polder door provincie Noord-Brabant d.d. 15 december 2016, Corsanummer 17IN012074

Bijlage 10

Eigendomskaart

- 10-1 Definitieve eigendomskaart van de Overdiepse polder, tekening 9117.U15.001 d.d. 03-03-2015, Corsanummer 16IN002388
- 10-2 Gebruiksaanwijzing 2015, inclusief eigendommen RVB, tekening 9117.U15.004, d.d. 03-03-2015, Corsanummer 16IN002387

Bijlage 11

Integraal Beheer- & Onderhoudsplan

- 11-1 Beheer- en Onderhoudsplan Rivierverruiming Overdiepse polder d.d. 9 oktober 2015, kenmerk 078385552:D-definitief, Corsanummer 15IN016512

- 11-2 Bijlage 2: Verklaring Beheereenheden, Corsanummer 15IN016527
 - Bijlage 3: Afkortingen Inleverstaat ovl Gemeente Geertruidenberg, Corsanummer 15IN016534
 - Bijlage 3: Inleverstaat ovl Gemeente Geertruidenberg, Corsanummer 15IN016531
 - Bijlage 3: Format OV – Armaturen Gemeente Waalwijk, Corsanummer 15IN016535
 - Bijlage 3: Format OV – Masten Gemeente Waalwijk, Corsanummer 15IN016530
 - Bijlage 3: PvE inmeten Gemeente Geertruidenberg, Corsanummer 15IN016532
 - Bijlage 3: PvE inmeten Gemeente Waalwijk, Corsanummer 15IN016533
 - Bijlage 6: Dwarsprofielen oeverzone Oude Maasje Blad Oost en West, Corsanummer 15IN032146
 - Bijlage 6: Dwarsprofielen Westplas Depot en Dussensche Gantel, Corsanummer 15IN032143
 - Bijlage 6: Situatie EVZ Oude Maasje Westzijde en Oostzijde, Corsanummer 15IN032144
 - Bijlage 6: Situatie Westplas Depot en Dussensche Gantel, Corsanummer 15IN032145

Bijlage 12

Overzicht relevante documenten projectbeheersing

- 12-1 Vervolg werkzaamheden na SNIP3 Overdiepse Polder d.d. 5-12-2008, Corsanummer 08U009753
- 12-2 Verzoek beschikbaar stellen werkbudget voor kosten inzake aanvullende activiteiten en producten d.d. 10 juni 2009, Corsanummer 09U004138 en
Toekenning werkbudget voor kosten inzake aanvullende activiteiten en producten d.d. 12 oktober 2009 met kenmerk RvdR/2009/1607, Corsanummer 09B009916
- 12-3 Voorstel jaarlijks voorschot d.d. 20-06-2011, Corsanummer 12IN014285
- 12-4 Herziene gunningsvoorstel uitvoeringsontwerp en realisatie Overdiepse polder, inclusief vaststelling van de absolute hoogte van de risicotoeslag op basis van 7,5% van de inschrijvingsprijs d.d. 13-09-2010 met kenmerk RvdR/2010/1803, Corsanummer 10IN023648
- 12-5 Aanbiedingsbrief mijlpaaldocument tbv Mijlpaal PvAII Overdiepse Polder, d.d. 31 mei 2011, Corsanummer 11UT005521 en
Vaststelling mijlpaaldocument tbv Mijlpaal PvAII Overdiepse polder d.d. 7 juli 2011 met kenmerk RvdR.2011.1630, Corsanummer 11IN020704
- 12-6 Bevestiging restitutie BTW over risicotoeslag d.d. 8-3-2012 met kenmerk RvdR/2012/0764, Corsanummer 12IN006443
- 12-7 Afspraak om de 7,5% risicotoeslag ineens en direct volgend op de gunning over te maken naar het Waterschap d.d. 31-1-2012 met kenmerk RvdR/2012/01343, Corsanummer 12IN002848
- 12-8 Controleverklaring periode 4 december 2008 tot en met 31 december 2012: €17.191.814,57 (WBD:13IN024523)
- 12-9 Controleverklaring tot en met 31 december 2013: €22.382.465,=, Corsanummer 14IN010293
- 12-10 Controleverklaring uitgaven tot en met 31 december 2014: €31.205.637,=, Corsanummer 15IN008995
- 12-11 Controleverklaring uitgaven tot en met 31 december 2015: €39.153.081,84=, Corsanummer 16IN010106
- 12-12 Controleverklaring uitgaven einde project: € 41.592.560,01, plus accountantsverklaring (brief), Corsanummers 17IN007913 en 17IN007914
- 12-13 Alle H-gesprekken en H-rapportages zitten in een aparte map binnen bijlage 12: Overzicht relevante documenten projectbeheersing
- 12-14 Overzicht van opgetreden risico's met de daarbij behorende VTW's, Corsanummer 16IT018189
- 12-15 Verslag H2-2015 gesprek, Corsanummer 15UT016166
- 12-16 Bereiken Mijlpaal Waterveiligheid, Corsanummer 15UT009667